

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Pleskotová

Volnočasové aktivity žáků mladšího školního věku

se zdravotním postižením v Pardubicích

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lenka Petelíková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014-2017

BACHELOR THESIS

Pavla Pleskotova

**Free time activities of younger school age pupils
with disabilities in Pardubice**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Supervisor: PhDr. Lenka Petelikova

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 13.2.2017

Pavla Pleskotová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Lence Petelíkové za vedení, cenné rady a připomínky při psaní této práce. Dále děkuji všem pedagogickým pracovníkům za pomoc při získávání informací a podkladů, se kterými jsem mohla ve své bakalářské práci pracovat.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá volným časem a všemi pojmy co s volným časem souvisí. Rozebírá různé pohledy na volný čas, jeho dosavadní vývoj, úkoly volného času, rodinu a volný čas dětí, výchovu mimo vyučování, mladší školní věk a zdravotní postižení. Praktická část na základě získaných informací z dotazníků, analýzou webových stránek a vnitřních studií odpovídá na otázku, zda mají žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích zájem o kroužky a volnočasové aktivity.

Klíčová slova

Mladší školní věk, volný čas, volnočasové aktivity, výchova, zájmy, zdravotní postižení.

Annotation

The bachelor thesis in its theoretical part deals with free time and all terms which are related to the free time. It analyses different views on free time, its historical development, tasks of free time, family and free time of children, education outside of the classroom, younger school age and disability. Based on information obtained from questionnaires, web pages analysis and internal research. The practical part answers the question whether the younger school age pupils with disabilities are interested in free time activities in Pardubice.

Keywords

Disabilities, education, free time, free time activities, interests, younger school age.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS.....	11
1.1 Pohledy na volný čas	13
1.2 Dosavadní vývoj volného času	14
1.3 Úkoly volného času	16
2 RODINA A VOLNÝ ČAS DĚTÍ.....	18
3 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ.....	20
3.1 Přehled mimoškolních zařízení.....	21
3.2 Mimoškolní výchova jako prevence	22
4 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	24
4.1 Zájmy a jejich oblasti.....	25
5 ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ	28
5.1 Druhy zdravotního postižení.....	29
5.1.1 Inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami	33
PRAKTICKÁ ČÁST	34
6 CÍLE VÝZKUMU.....	35
6.1 Stanovené hypotézy	36
6.2 Zvolená metodologie	37
6.3 Analýza webových stránek zkoumaných zařízení	38
6.3.1 Výsledky analýzy webových stránek vybraných zařízení.....	45
6.4 Dotazníkové šetření	45
6.4.1 Analýza cílových otázek	46
6.4.2 Přehled výsledků šetření	53

ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
SEZNAM ZKRATEK	61
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Téma bakalářské práce se nazývá *Volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích*. Volný čas je velice důležitý nejen pro děti. V rámci volného času si můžeme vybrat činnost, která nás baví, naplňuje, zajímá. Správně využitý volný čas má velký význam pro celkový rozvoj osobnosti, působí jako prevence sociálně-patologických jevů, má nepostradatelné místo v životě každého jedince. Kvalitně využitý volný čas je právě velmi důležitý i v mladším školním věku, nejen u dětí bez postižení. Vyspělá společnost by se měla umět postarat nejen o jedince bez zdravotního postižení, ale i se zdravotním postižením. Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak tráví volný čas děti mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích.

Toto téma jsem si zvolila z důvodu, že sama pracuji ve volnočasovém zařízení, mám praxi i osobní zkušenost s plánováním, organizováním a stálým zlepšováním volnočasových aktivit pro děti. Pracuji v Domě dětí a mládeže jako vedoucí oddělení estetiky a techniky. Moje práce pedagoga volného času je zajímavá tím, že kroužky nejen vymýšlím, a to jejich obsah a náplň, ale jsem s dětmi ve velmi blízkém kontaktu. Většinou vím, co je zajímavá, baví a od toho se odvíjí plánování kroužků pro další školní rok.

V teoretické části definuji volný čas. Popíšu jak veliký vliv má rodina při utváření vztahu dítěte k volnému času. Rozeberu výchovu mimo vyučování a mimoškolní zařízení zabývající se volnočasovými aktivitami. Definuji mladší školní věk a v závěru teoretické části klasifikuji zdravotní postižení.

V praktické části zjišťuji, jaká je nabídka volnočasových aktivit pro děti mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích. Ověřuji pomocí dotazníkového šetření, o co děti a jejich rodiče mají zájem, co je pro ně ve volnočasových aktivitách důležité, jaké mají preference.

Hlavním cílem této práce je zjistit, zda mají žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích zájem o kroužky a volnočasové aktivity. Práce je tvořena i dílčími cíli, které jsou zaměřené na to, kde volnočasové aktivity probíhají, o jaké kroužky se jedná, jaké jsou priority rodičů při výběru aktivit, zda se na výběru dítě podílí a zda jsou rodiče spokojeni s aktuální nabídkou.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS

Pod pojmem volný čas si většina z nás představí něco krásného, milého a příjemného. Ve volném čase se můžeme věnovat činnostem, které máme rádi, uspokojují nás, máme z nich radost. Děláme, co chceme, co nás baví. Volný čas přináší zážitky, potěšení, radost. Představa každého z nás o využití a prožití volného času je ovšem jiná. Někdo rád sleduje televizi, někdo si jde zaběhat, někdo se věnuje tvoření. Každý z nás je jiný a tudíž i jinak využívá svůj volný čas. Běžně je do pojmu volný čas zahrnut odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání a účast na veřejném životě.

Dle Hofbauera „*Volný čas (angl. leisure, franc. Leloisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“¹

Dalo by se říci, že volný čas je čas, který nám zbývá po splnění všech pracovních i nepracovních povinností, je to činnost, kterou vykonáváme dobrovolně, je to naše svobodná volba.

Podle Pávkové „*volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“²

Ze sociologického pohledu dle Veselé je volný čas definován takto: „*Volný čas je zbytek prostoru, který má člověk sám pro sebe k dispozici,*“ ale také že „*Volný čas zahrnuje dobu, kdy člověk nemá žádné povinnosti a záleží jen na něm, jak volný čas stráví,*“ nebo že „*Volný čas představuje tu část mimopracovního času, ve kterém člověk vystupuje maximálně uvolněný od pracovních, společenských, rodinných povinností vůči vlastní osobě. Je tedy prostorem pro rozvoj nejrozmanitějších činností, ve kterém dochází k prolínání neidentických sfér potřeb, zájmů a hledisek – individuálních a společenských.*“³

¹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 13. ISBN 80-7178-927-5.

² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 13. ISBN 80-7178-711-6.

³ VESELÁ, J. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 23. ISBN 80-7194-187-5.

Podle Hájka se vymezuje volný čas „na časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, nebo to je čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů, nebo to je opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil, čas, ve kterém se můžeme věnovat činnostem, které máme rádi, baví nás, přinášejí radost a uvolnění, chceme a můžeme je dělat.“⁴

A co tedy není volný čas? Není to čas pracovní, jako zaměstnání a škola, není to čas strávený cestou do práce a zpět, nejsou to domácí práce a není to čas určený pro výchovu dětí.⁵ Z pohledu dětí se do volného času nezahrnuje veškerá příprava do školy, sebeobsluha, povinnosti spojené s provozem rodiny, nebo domácnosti, ve které vyrůstají. Do volného času také nespadá jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče, biologické potřeby člověka. Volný čas dětí a mládeže je nutné velmi citlivě, pozitivně a pedagogicky ovlivňovat. Důvodem ovlivňování volného času je předcházení negativního chování dětí, jako je záškoláctví, kriminalita, drogy, gamblerství, šikana. Děti nemají s možnostmi čerpání volného času, nabídkou aktivit a pestrostí zájmů zkušenosti, proto potřebují vést zprvu rodinou, později školou, nebo pedagogy volného času. Trávení volného času a nabízené činnosti musí být zprostředkovány nenásilně, měly by být pestré, pro děti přitažlivé, zajímavé a přijímané všemi dobrovolně. Takto poskytnuté aktivity by děti měly vykonávat s nadšením a tím se nenásilně formovat pro společnost v kvalitního člověka. Největším příkladem pro dítě, jak využít a prožít volný čas, je rodina, ve které vyrůstají. Děti mají stále mnoho volného času, s kterým je doporučováno velmi dobře zacházet. Není vhodné nechat děti sedět u televize, počítačů, telefonů, nebo bezmyšlenkovitě trávit volný čas. Díky pozitivně a aktivně prožitému volnému času se v dětech utváří individuální rysy. Volný čas napomáhá i socializaci jedince, díky níž se z člověka biologického stává tvor společenský. Dochází ke kultivaci člověka, jeho postupnému utváření. Socializace trvá v podstatě po celý lidský život, je to proces, kterým člověk proniká do společnosti, do své profese, přičemž je správně zvolený volný čas velmi důležitý. Díky volnému času děti komunikují s jinými dětmi i dospělými, seznamují se s novými lidmi, zahánějí stres, neznají nudu, mají pohyb, tvoří a nejsou sami. Naučí se řešit rozličné situace. Děti si prostřednictvím nových zájmů osvojují znalosti,

⁴ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 66. ISBN 978-80-7367-473-1.

⁵ VESELÁ, J. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 27. ISBN 80-7194-187-5.

dovednosti, získávají praxi. Ve většině případů dochází ke správnému, racionálnímu názoru na život. Mnohé aktivity podporují zdraví, zdravý životní postoj a zdravý životní styl. Ne každá rodina může svým dětem dopřát aktivní využívání volného času a to z důvodu nedostatku finančních prostředků, ale i z důvodu špatného sociálního zázemí, špatných návyků rodiny. Jako důležitý cíl výchovy je naučit člověka co nejrozumněji a nejlépe využívat volný čas a tím ho usměrňovat a vytvářet v něm celoživotní zájem spojený s volným časem. Volný čas je důležitou životní hodnotou a v dnešní době i určuje jistý životní styl.

1.1 Pohledy na volný čas

Na volný čas můžeme pohlížet z několika hledisek:

- Z **ekonomického hlediska**, které sleduje investované prostředky společnosti do zařízení volného času, jejich návratnost a zpětnou vazbu. Každá společnost má jiný přístup a názor na podporování volného času a samozřejmě i jinou návratnost. To vše je zdrojem zkoumání volného času z ekonomického hlediska.

- Hledisko **sociologické a sociálně-psychologické** sleduje, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů. Toto hledisko vede k úvahám rodiče, pedagogy, psychology, kriminalisty, sociology a filosofy. Trávení volného času se s dobou vyvíjí a mění. Dalo by se říct, že to je stále živý studijní materiál. Politické hledisko je zaměřené na školskou politiku, ovlivňování volného času obyvatelstva, financování a ovlivňování zařízení pro volný čas dětí a mládeže, a na pomoc organizacím, které pracují s dětmi. Opět platí, že každá společnost má jinou politiku volného času, vše se vyvíjí a mění s dobou.

- **Zdravotně-hygienický** pohled sleduje, jak volný čas podporuje zdravý tělesný a duševní vývoj člověka. Zajímá se o uspořádání režimu dne, tělesné možnosti jedince, jeho výkonnost. Čím je člověk se svým životem spokojenější, tím je jeho zdraví pevnější, správné využívání volného času se pozitivně projevuje na zdravotním stavu člověka. Člověk je odpočínutý, připravený na práci, životní zátěž. Výsledkem dobře využitého volného času je člověk aktivní, pozitivně naladěný, spokojený. Takový člověk dokáže motivovat i ostatní lidi k aktivitě, jeho optimismus bývá pro ostatní zdroj k jejich vlastnímu přístupu k volnému času.

- **Pedagogická a psychologická** hlediska berou v úvahu věkové a individuální zvláštnosti dětí a jejich respektování ve volném čase. Hledá se vyváženost mezi

biologickými a psychickými potřebami nejen dětí při kvalitním využívání volného času.⁶ Z pedagogického hlediska by měl být volný čas veden pedagogicky, podporovat k aktivitě, uspokojovat potřeby nových dojmů, formovat k seberealizaci. Z tohoto hlediska je velmi důležitá motivace dětí ke správnému směru a správnému výběru z široké nabídky volnočasových aktivit. V opačném případě je znám Hofbauera názor, že „volný čas je však také prostorem úskalí a nebezpečí – umožňuje, nebo dokonce sám vyvolává nicnedělání, životní nudu nebo vysloveně nežádoucí jednání vůči sobě, druhým lidem, majetku či přírodě.“⁷ Tomuto všemu se dá předejít díky kvalitnímu pedagogickému ovlivňování volného času, které by mělo děti motivovat, vést, usměrňovat, rozvíjet všechny stránky dětské osobnosti, tělesných i duševních vlastností i sociálních vztahů. Dalo by se říct, kdy jindy člověka lépe vést k motivaci správně a pedagogicky k využití volného času, než v dětském věku.

1.2 Dosavadní vývoj volného času

Volný čas lze sledovat z pohledu jeho vývoje, jako vývoj lidstva. Co působilo a působí na vznik a rozvoj volného času? V Čechách nastává velký rozvoj volného času v 19. a 20. století. Volný čas ovlivňuje především zkracování pracovní doby u dospělých, pětidenní pracovní i školní týden, stěhování lidí do měst, kde se volný čas již dal využít aktivněji, oproti vesnicím, kde se neustále pracovalo na polích, pečovalo o hospodářství. Volný čas se tak stává nedílnou součástí života mladých lidí v průběhu dne, týdne i celého roku.⁸

V rámci volného času prošla Evropa po roce 1945 několika etapami. První etapou byla léta poválečná a padesátá, která se vyznačují orientací na zotavení k rekreaci a regeneraci sil. Léta šedesátá až sedmdesátá přináší konzumní život a tím i konzumní orientaci volného času, kdy rodiny v rámci volného času utrací peníze. Lidé kupují auta, televize, dostávají byty, začínají cestovat. V letech osmdesátých lidé začínají přemýšlet o volném čase, o jeho důležitosti. Od roku 1987 dochází k velké změně v oblasti volného času. Státní instituce střídá velmi zajímavá nabídka kulturního průmyslu, na člověka neuvěřitelně působí reklama nabízená nejen sdělovacími

⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 16, 17. ISBN 80-7178-711-6.

⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 12. ISBN 80-7178-927-5.

⁸ HOFBAUER, tamtéž, s. 28.

prostředky.⁹ Ve volném čase se rozvinula především velká nabídka činností, nové jevy, nová témata. Dříve například keramika byla pouze řemeslo, které zajišťovalo obživu lidem prodejem keramických výrobků, dnes mají možnost děti chodit do keramických kroužků, kde získají nejen odborné znalosti ohledně výroby keramických výrobků, ale i zkušenosti s pálením a glazováním. Dle Hofbauera „*to dobře ilustruje například oblast informatiky a výpočetní techniky – před sto lety prakticky neexistovala, před padesáti lety byla vyhrazena profesionálům na několika špičkových pracovištích, dnes je na ní založena široká škála činností ve volném čase.*“¹⁰ Jedná se například o počítačové kroužky typu: Počítače pro začátečníky, Počítače pro pokročilé, Tvorba www stránek, Utubering, Programování.

Pro volný čas se vytvořila profese – nový typ výchovného pracovníka/pedagoga – Pedagog volného času. Zprvu ve volném čase působili dobrovolníci a externí pracovníci, z kterých se postupně školeními, školami a vzděláním stali odborníci. Pedagogové volného času jsou pedagogičtí pracovníci, kteří vykonávají přímou výchovně-pedagogickou činnost. Jsou ve školských i neškolských zařízeních. Působí záměrně a cílevědomě ve volném čase nejen dětí. Došlo ke zlepšení materiálních podmínek pro realizaci aktivit ve volném čase, volnočasové organizace získávají prostory a finanční podporu. Za volnočasovou činnost platí rodiče, popřípadě účastník volnočasového vzdělávání.

Od devadesátých let se v našich podmínkách uplatňuje vícezdrojovost, to znamená, že přispívají například obce, regiony, stát. Vznikla a rozvinula se legislativa, otázky volného času se staly součástí zákonů o výchově a vzdělávání mladé generace. Byla podpořena Úmluva OSN o právech dítěte r. 1989. Volný čas dětí je důležitým tématem politiků, je všeobecný zájem o jeho podporu a využití. Oblast volného času je živý studijní a průzkumný materiál, který se sleduje nejen z pohledu minulosti, ale především současnosti a budoucnosti. Zkoumají se zájmy lidí, trendy, užívání volného času, postoje účastníků různých aktivit.¹¹

⁹ SPOUSTA, Vladimír. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, str. 13-15. ISBN 80-210-1274-9.

¹⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 49. ISBN 80-7178-927-5.

¹¹ HOFBAUER, tamtéž, s. 50.

1.3 Úkoly volného času

Úkolem, nebo-li funkcemi, či činnostmi volného času se zabývalo mnoho psychologů, pedagogů, sociologů a jiných odborníků. Zde jsou příklady, jaké jsou jejich názory na úkoly volného času. Michael Damay vydal před druhou světovou válkou práci o volném čase, kde jsou vymezené úkoly volného času a to z pohledu biologického, sociálního, politického a pedagogického. Poválečné vymezení volného času podle Joffre Dumazediera říká, že psychologická funkce vyrovnává z části vliv práce a zahrnuje očekávání a naději, odlehčení od práce a zátěží života, zahrnuje i zábavu a rozptýlení díky divadlu, kinu, dále rozvoj intelektuální, rozvoj umělecký a fyzický, neodlučitelně také tvořivost a vzdělání. Polský sociolog volného času a historik sdružování polských dětí a mládeže Alexandr Kaminski vymezil ve stejné době tři hlavní, navzájem související způsoby realizace volného času: odpočinek, zábava a aktivity rozvíjející osobnost. Soudobý francouzský sociolog uvádí jako funkce volného času: funkci psychosociologickou, která zahrnuje uvolnění, zábavu a rozvoj, dále funkci sociální, zahrnující socializaci člověka, sblížování s ostatními, funkci terapeutickou, nebo-li zdravotní, kdy volný čas umožní relaxaci, nabrání nových sil, prevenci onemocnění a získání zdravého životního stylu, a funkci ekonomickou, kdy se ze zábavy a koníčka stává profese, je tedy možnost návratnosti financí v aktivním způsobu života. Funkce a možnosti volného času komplexně vymezil pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který za základní považuje rekreaci, kompenzaci, výchovu a další vzdělávání, kontemplaci, komunikaci, participaci, integraci akulturaci. Dle Hofbauera „české oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu.“¹²

Volný čas u dětí, jak jsem již psala, je nutné ovlivňovat nejen pedagogicky. Důležité je umět děti správně motivovat, odborně vést a vychovávat. Jde o komplexní výchovu, o výchovu všech stránek osobnosti člověka. Děti si díky volnému času vypěstují vlastnosti, které pro ně budou prospěšné i v budoucím životě. Ve volném čase děti vedeme a vychováváme, ale zároveň je vedeme k prožívání nynějšího i budoucího volného času. Návyky si děti nesou do dospělosti. Umí správně odpočívat, mít rozumnou zábavu, umí žít ve společnosti.

¹² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 14,15. ISBN 80-7178-927-5.

Základním úkolem volného času dětí je úkol **formativně-výchovný** a **kompensačně-rekreační**. Formativně-výchovná činnost působí na dítě z pohledu ontogeneze po celé dětství, neustále dochází k neustálé interakci mezi vrstevníky, prostředím, přírodou. To dává prostor rozvoji sociálních kompetencí a komunikativních dovedností. Přispívá k socializaci. Úkol volného času je také **kompensačně-rekreační**, kdy čas strávený pro děti ve škole, by měl vyvážit čas volný, aktivně využitý. Souvisí to se změnou druhu a charakteru činnosti, kdy činnost školní vystřídá činnost volnočasová, dochází ke změně prostředí i kolektivu. Změna vede k vyšší aktivitě, ke zvyku a zkušenosti střídat prostředí, začlenit se i jinde než ve škole. Jde například o přechod dětí ze základní školy do volnočasových zařízení, např. domu dětí a mládeže, klubů, hřišť.¹³

¹³ VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-187-5.

2 RODINA A VOLNÝ ČAS DĚTÍ

*„Rodina je prvním společenským útvarem, s nímž dítě přichází do styku. Rodina představuje malou společenskou skupinu, kterou tvoří především rodiče a jejich děti.“*¹⁴ První zkušenosti s aktivitou a volným časem jsou dopřávány dítěti rodinou. Rodina má velký vliv na volnočasové aktivity nejen uvnitř své rodiny, které spolu plánují a prožívají, ale především na volnočasové aktivity svých dětí. Rodina by měla mít přehled, jaké volnočasové aktivity jsou v jejich okolí nabízeny, o co by jejich dítě mělo zájem, a co by jejich dítě po všech stránkách rozvíjelo. Ne vždy se ale s takovou rodinou setkáme. Některé rodiče volný čas jejich dětí nezajímá, zájmy, o které by děti stály, neznají. Některé rodiny nemohou volný čas svých dětí zabezpečit z finančních důvodů. Některým dnešním rodičům chybí čas, některým úvaha nad volným časem svých dětí a ve většině případů odborná kvalifikace. Dle Hofbauera *„žádoucím, dosud nedosaženým cílem je poučený, aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a současně za citlivého vedení rodičů, případně dalších příslušníků rodiny.“*¹⁵ Postoj, přístup a působení rodiny ve volnočasových aktivitách bývá ve většině případů přenosný a návykový pro jejich děti. Lyžující rodina nejspíš vychová lyžaře, kdo má rád hudbu a hraje sám na hudební nástroj ve většině případů bude mít doma malého muzikanta. Rodina je velký příklad pro své děti, učí děti jak k volnému času přistupovat, jak ho využívat a v budoucnu získané zkušenosti s volným časem využít ve prospěch své vlastní rodiny.

Toto působení se uskutečňuje:

- **Nápodobou a reprodukcí vzorců pozitivního chování rodičů prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny** (společenské hry, rodinné oslavy, společné výlety, společné akce, návštěvy kin, návštěvy divadel, rodinné dovolené atd). Za nežádoucí se považuje rodinné nicnedělání, nuda, konzumní způsob života, nebo vysloveně protispolečenské aktivity.
- **Uskutečňováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině** (sportovní, umělecké, přírodovědné). Rodiče tak výchovně

¹⁴ VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 66. ISBN 978-80-7452-008-2.

¹⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 61. ISBN 80-7178-927-5.

působí ukazují dětem, jak lze trávit volný čas. Děti mohou navázat na aktivitu rodičů, nebo zkusit jiný směr. Vše vede k získání nových poznatků, zkušeností, k rozvoji osobnosti dítěte. Společné zájmy děti a rodinu spojují nejen v období, kdy jsou děti přímo v rodině, ale i později, tím, že mají společná témata například při rodinné oslavě.

- **Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí.** To znamená pro rodinu nejen své děti dobře znát, vysledovat jejich touhu, nadání, ale i pochopit jejich potřeby, podpořit a umožnit jim volnočasové aktivity zrealizovat. S rostoucím věkem děti překračují rámec rodiny a postupně se osamostatňují. Pro rodinu nastává důležitý úkol nabízet smysluplné aktivity, které děti zaujmou, aby nedošlo k příliš rychlému osamostatnění, odcizení a odvrácení od rodiny pod vlivem vrstevníků.¹⁶ Rodiče by měli vědět, co jejich děti ve svém volném čase dělají. Jak ho tráví a využívají. Měli by volný čas dětem organizovat, napomoci jim při realizaci. Podporovat rozvoj dítěte, jeho osobnosti. Nikdy by ovšem nemělo dítě mít tolik zájmů, aby zaplnily jeho veškerý volný čas. To by vedlo velice rychle k vyčerpání a přetížení dítěte. Důležité je zachování pomyslné rovnováhy mezi volným časem a povinnostmi. Rodina by měla být spolu, naslouchat si, pomáhat si, povídat o radostech a starostech. Společně strávený čas upevňuje rodinné vazby, utváří životní styl rodiny a rodina je jím zpětně ovlivňována.

¹⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 61,62. ISBN 80-7178-927-5.

3 VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ

Do výchovy mimo vyučování se částečně zapojí rodina, částečně škola, ale i ostatní organizace. Děti tráví svůj volný čas mimo vyučování, po ukončení školního dne, ve většině případů po odchodu ze školy, splněním školních povinností, kdy výjimkou je školní družina. Při výchově mimo vyučování nemá bezprostřední vliv rodina a její vliv, názory a postoje k volnému času. Tato výchova je institucionálně zajištěná, s odborným vedením, ve většině případů pedagogy volného času. Pedagogické působení a ovlivňování volného času dětí, je velmi významnou oblastí výchovného působení. Naučí dítě, jak efektivně využívat volný čas, jak se celoživotně vzdělávat a tím získat hodnotné a trvalé zájmy, přenášející do vlastní rodiny. Oblast výchovy mimo vyučování plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní a sociální.

a) Výchovně-vzdělávací funkce

Dítě díky správně a smysluplně využitému a pedagogicky vedenému volnému času získá nové zkušenosti, dovednosti, může se u něj rozvinout i další zájem o nové věci. Výchova a vzdělávání je celoživotní proces, neustále je člověk obklopen novými věcmi, se kterými se musí seznámit, pochopit je, naučit se je ovládat. Úspěchy v činnostech přinášejí člověku pocit uspokojení, seberealizaci a správné sebehodnocení. Správně volenou výchovou můžeme děti ovlivnit a motivovat k společensky žádoucímu využívání volného času, správnému názoru na život a na svět.

b) Zdravotní funkce

Instituce a volnočasová zařízení umožňují trávit volný čas dětem mimo školu, v příjemném kultivovaném prostředí, v pohodě, s oblíbenými lidmi. Změnit tak povinnosti za zábavu. Vyvážit čas pracovní a čas volný. Dnes je moderní pojem i duševní hygiena, kdy člověk vypustí práci, povinnosti a oddává se příjemné a libé činnosti, která ho baví. Nezanedbatelně napomáhá této funkci pohyb, který vystřídá třeba dlouhodobé sezení ve školní lavici. Důležitá je i příroda a čerstvý vzduch, které jsou vždy připraveny člověka pozitivně naladit, duševně obohatit, a tím mu napomoci při jeho dalších povinnostech. Podporují zdraví.

c) Sociální funkce

Ve většině případů je v dnešní době rodina zaměstnána natolik, že instituce pro výchovu mimo vyučování mají také tuto důležitou funkci, a to sociální. Instituce ovlivňují volný čas dětí, pečují o ně v době, kdy se jim rodina nemůže věnovat, kdy jsou v zaměstnání, nebo plní jiné povinnosti. Instituce zajišťují mimoškolní výchovu pro všechny děti bez rozdílu. Dávají příležitost i dětem z rodin krizových. Ukazují jim možnosti, jak trávit svůj volný čas, poskytují společnost vrstevníků, kvalitní zábavu. Děti se učí spolu komunikovat, seznamují se s pravidly společenského chování. Napomáhají pozitivnímu ovlivňování dětí a tím předcházení negativním vlivům vyskytujících se u dětí. Často to bývá záškoláctví, šikana, vandalismus, násilnické chování, rasismus a jiné.

Prevence sociálně-patologických jevů probíhá jako primární, sekundární a terciální. Primární je určena všem, hlavně těm, kteří nejsou kriminálně rizikováni a narušeni. Sekundární prevence se zaměřuje na jedince, kteří mohou být nositeli závadové činnosti, příkladem mohou být děti z rizikových rodin, nebo jejich oběti, a terciální prevence se zabývá léčbou osob, které jsou již negativními vlivy zasaženy.¹⁷

3.1 Přehled mimoškolních zařízení

Školní družiny jsou určeny pro žáky prvního stupně v době, kdy skončí vyučování a rodiče nemají možnost díky zaměstnání, nebo jiným povinnostem si dítě vyzvednout a pečovat o něj. Školní družiny fungují během školního roku. Nabízejí rozličné využití volného času, nabízejí i zájmové aktivity – kroužky, které jsou za úplaty a v předem stanovený den a čas.

Školní kluby – jsou určené pro děti středního věku, jsou založeny na dobrovolnosti žáků, na jejich zájmu a specializaci. Jde například o klub leteckých modelářů či o pěvecký sbor.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže zahrnují domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností a centra volného času, jsou zaměřené na specializované zájmové

¹⁷ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 41. ISBN 80-7178-711-6.

činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Jedná se o pravidelnou činnost v kroužcích, příležitostnou činnost, akce, příměstské i výjezdové tábory. Jejich nabídka je zaměřena především pro děti školního věku, ale nabízejí i aktivity předškolním dětem, maminkám na mateřské dovolené, dospělým a seniorům.

Dětské domovy nahrazují rodinu a rodinnou péči. Do dětského domova přicházejí děti ve věku tří až osmnácti let. Dětem v domově je poskytnuta veškerá péče, včetně volnočasových aktivit, jako dětem žijícím s rodinou. Navštěvují volnočasová zařízení, organizace a instituce.

Domovy mládeže jsou především pro středoškolskou mládež, která má školu vzdálenou od trvalého bydliště. Domovy mládeže zajišťují dětem stravu, ubytování, smysluplné využití volného času. Pedagogicky ovlivňují aktivitu žáků. Dbají na dodržování režimu dne a dohlíží na přípravu do školy.

Základní umělecké školy navštěvují děti s nadáním jak hudebním tak estetickým, s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti. Žáci se připravují návštěvou základní umělecké školy na budoucí studia školy s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy se zabývají výukou cizích jazyků. V dnešní době slouží jako pomoc a příprava do základních, středních a vysokých škol.

Mnoho dalších subjektů ovlivňuje volný čas dětí a mládeže, patří sem občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení.¹⁸

3.2 Mimoškolní výchova jako prevence

Aktivně, správně a příjemně strávený volný čas je to nejlepší, co může dítě při svém vývoji zažít. Nejhorší je pro dítě nuda, nezájem, nebo návštěva kroužku, který ho nebaví a nezajímá. Kvalitně prožitý volný čas dokáže děti odradit, někdy i ochránit od záško-láctví, šikany, vandalismu, kriminality, užívání návykových látek a jiných nebezpečí. Můžeme na prevenci pohlížet i z druhé strany, ze strany pedagoga, který si včas povšimne nežádoucích jevů, zejména domácího násilí, týrání a zneužívání dětí. Základem prevence podle Hájka „*je výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojování*

¹⁸ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 43-45. ISBN 80-7178-711-6.

pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti.“¹⁹ Důležitým prostředkem je i kvalitní zájmová činnost přinášející autentické zážitky a kladné emoce z nich. Celkově lze říci, že veškerá zájmová činnost s dětmi je označována jako primární prevence nežádoucích jevů. Děti jsou pod dozorem a mají program. Volnočasové aktivity rozvíjejí osobnost dítěte, podporují jeho osobnost, důvěru v něco nového, v nové činnosti. Musí být přijímány vždy dobrovolně a s radostí. Děti by měly být v rámci prevence sociálně-patologických jevů v zájmových útvarech vedeny k osvojování sociálních dovedností, k nimž patří i sociální kompetence:

- Schopnost vyjádřit taktně odlišný názor, než jaký mají vrstevníci, rodiče, nebo učitelé.
- Schopnost požádat o jakoukoliv laskavost v nejbližším okolí.
- Schopnost zahájit rozhovor s cizím člověkem.
- Schopnost komunikovat, pochválit a umět pochvalu přijmout, požádat o pomoc.
- Schopnost odmítnout nerozumný návrh a schopnost odolat tlaku vrstevníků chovat se nevhodným způsobem.

Díky získaným kompetencím si dítě zdravým rozumem dokáže poradit v rozličných životních situacích odolávat nástrahám, které společnost připravuje. Je důležité, aby děti trávily volný čas aktivně, aby je naplňoval a pomáhal jim překonávat lákání negativních vlivů, jako jsou třeba vrstevníci, kteří žádný zájem nemají. Dítě si postupně utváří postavení ve společnosti a důležité životní postoje.

Důležitý faktor prevence před sociálně-patologickými jevy je díky volnému času získaná a nabytá důvěra v příjemné atmosféře, navázání kvalitních sociálních kontaktů a naplněný volný čas.²⁰

¹⁹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s.192. ISBN 978-80-7367-473-1.

²⁰ HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ, tamtéž.

4 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

Období mladšího školního věku začíná vstupem dítěte do školy a jedná se o vývojovou etapu mezi šestým až desátým rokem, respektive jedenáctým rokem života dítěte. Počátek tohoto období je pro děti velmi náročný. Z tělesného hlediska děti značně omezí pohyb a pobyt na čerstvém vzduchu. Ve škole musí klidně sedět, soustředit se na školní práci, která je pro děti v tomto období velmi namáhavá. Důsledkem soustavného pracovního vytížení je únava a nechut' pokračovat v práci. Rodiče by měli dětem zajistit dostatečný odpočinek a spánek, který zabezpečuje fyziologickou obnovu všech dějů organismu a pracovních schopností centrálního nervového systému.²¹ U dítěte probíhá tělesný a pohybový vývoj. Roste do výšky, ročně o šest až osm centimetrů. Vývoj motoriky je závislý na funkci nervové soustavy, na růstu a osifikaci kostí a na výkonnosti svalového aparátu. Zvyšuje se přesnost a rychlost pohybů. Vstupem do školy se dítěti rozvíjí poznávací proces vnímání, který je základem pro školní vyučování. Škola klade nároky na pozornost dítěte, které se musí soustředit na plnění úkolů. Dětem v tomto období napomáhají představy, které se vyznačují konkrétností a živostí. Představy dítěte jsou spojeny s rodinou a se zázemím, ve kterém vyrůstá. Čím má bohatší zážitky a zkušenosti, tím lépe se mu rozvíjí myšlení a jeho školní úspěšnost. Rozvíjí se také fantazie, která je v tomto období velmi živelná a je potřebná k rozvoji tvořivosti. Ovšem důležité je fantazii podporovat a usměrňovat tak, aby se dítě v mladším školním věku nevzdalovalo příliš od reality a skutečného života. V období mladšího školního věku je specifická velká názornost a konkrétnost související s pamětí, díky níž si žák uchová minulou zkušenost spojenou se školou. Jedná se o osvojení nejen názorně obrazného, ale i slovního materiálu. Vývoj myšlení prochází během mladšího školního věku dvěma základními fázemi. Podle J. Piageta „začíná školní věk názorným myšlením (4 – 7 let), mezi osmým a jedenáctým rokem prochází žák stádiem konkrétních operací. K abstraktním (formálním) operacím, které charakterizují logické myšlení dospělých, se dostává až po dvanáctém roce.“²² S myšlením souvisí i utváření pojmů, kdy škola systematicky a cílevědomě vyučováním poskytuje mnoho podnětů, informací a poznatků, dává dítěti materiál k přemýšlení, díky čemuž se poznání stává komplexnější

²¹ MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, s. 215. ISBN 978-80-7184-867-7.

²² VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 92. ISBN 978-80-7452-008-2.

a přesnější. V mladším školním věku se s vývojem myšlení rozvíjí i řeč. Jazykové schopnosti se výrazně rozvinou díky psaní a čtení, které je základním učivem první třídy. Dochází i k vědomé kontrole citů, kdy žák dokáže zakrýt nežádoucí city a nálady. Podle Vacínové „*se u školáků stále více uplatňují vyšší city: city estetické, intelektuální a mravní. Z hlediska rozvoje estetických citů je důležitý samotný rozvoj krásna. Dítě nemá ještě osvojeny stabilnější normy estetického cítění vypracované lidskou kulturou, proto je jeho hodnocení krásna výrazně subjektivní. Škola se výrazně podílí na utváření morálních citů vytvářením smyslu pro odpovědnost, plnění povinností, dodržování norem skupinového života.*“²³ Mění se i role strachu, kdy se žák přestává bát vymyšlených představ a předmětů, ale dochází ke strachu například o rodinu, strachu z trestu. Ve škole dochází ke zvnitřnění mravních norem, k vytváření kladných mravních vlastností. Děti v tomto věku nad obsahem jednotlivých norem neuvažují, přijímají je takové, jaké jsou, ve škole, v rodině, od lidí, které jsou pro něj autoritou. V sociálních vztazích je pro dítě největší autoritou osobnost učitele, kterého obdivuje a respektuje. Snaží se rozvíjet sociální vztahy s dětmi, zaujímá určitou roli a pozici ve třídě. Je důležité, aby získaná pozice dítěti vyhovovala, neboť má veliký vliv na jeho další chování, učení a motivaci. Ve škole dochází také k rozvoji vůle, díky plnění úkolů, překonávání překážek a dosahování vytyčených cílů. Děti by měly své úkoly splnit od začátku do konce a je dobré je v tom podpořit a vytvořit vhodné podmínky. Rodina i škola by děti neměla (v případě, že děti zátěž zvládají) příliš chránit. Díky tomu si děti později poradí s neúspěchem, překážkami a životní zátěží.²⁴

4.1 Zájmy a jejich oblasti

Dle Pávkové zájmové činnosti chápeme jako „*cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.*“²⁵ Co je vlastně pojem „zájmy a zájmové činnosti“? **Zájmy** jsou většinou vyvolány potřebami, ovšem nejsou s nimi totožné. Zájmy vzniknou a rozvíjejí se na základě již existujících potřeb, které uspokojují, ovlivňují a dají možnost jejich dalšímu vývoji. Zájmy souvisejí s osobností

²³ VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 93. ISBN 978-80-7452-008-2.

²⁴ VACÍNOVÁ, TRPIŠOVSKÁ, FARKOVÁ. tamtéž, s. 94.

²⁵ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 92. ISBN 80-7178-711-6.

člověka, s jeho zaměřením a provozováním činností, které člověka upoutávají po stránce poznávací a citové, vyvolávají kladné naladění a uspokojení. Jde o vlastnosti aktivačně-motivační, kdy nás aktivují k činnosti, která nás uspokojí. Rozvíjíme se v té oblasti, kde se cítíme úspěšní, a dosahujeme uspokojení z činnosti. Zájmová činnost rozvíjí samostatnost, tvořivost, aktivitu. U většiny lidí napomáhá seberealizaci, a tím může kompenzovat neúspěch v jiných oblastech života, jako například u dětí ve škole.²⁶

V mladším školním věku děti nemají zájmy ještě rozlišené, proto je dobré jim předkládat takové činnosti, v nichž se mění obsah a prostředí, kde činnosti probíhají. V tomto věku děti dychtí po všem novém, nechybí jim chuť a nadšení, objevují různé zájmové činnosti a zkouší je. Z velké části se jedná o zájmy krátkodobé. Je dobré zájmovou činnost udržet v jistých kruzích, aby se děti lépe v nabídce volnočasových aktivit orientovaly. Naproti tomu děti starší je možné již vést k uvědomělejšímu výběru ze specializované zájmové nabídky.²⁷

Zájmové činnosti se dělí do zájmových oblastí, které rozvíjejí vždy některé složky osobnosti. Do první oblasti patří rukodělné činnosti, které podporují rozvoj nejen manuální dovednosti, ale i jemnou motoriku. Pomáhají s osvojením různých pracovních postupů, rozvíjejí u dětí představivost, rozšiřují poznání, co vše jde vyrobit a udělat. Jedná se o činnosti jako je šití, vyšívání, háčkování, hry se stavebnicemi, vaření, práce s různými, nejen přírodními materiály. Do druhé oblasti patří technické činnosti, které podporují technickou představivost, smysl pro přesnost a konstrukční dovednosti. V této oblasti je zahrnuté modelářství, elektrotechnika, radiotechnika. Do třetí oblasti patří přírodovědné zájmy, které pěstují v dětech vztah k přírodě, dávají podněty k její ochraně a seznamují s přírodními vědami. Jedná se o zájmy, jako je rybaření, chovatelství, přírodovědné a ekologické aktivity. Čtvrtá oblast jsou činnosti esteticko-výchovné, které utvářejí vztah k estetickým hodnotám, rozvíjí jedinečnost, originalitu, kreativitu a představivost. Tato oblast zahrnuje hru na hudební nástroj, literaturu, výtvarné činnosti, tanec. Pátá zájmová oblast je sport a tělovýchova, která vede prim v roli při sebepoznání, výchově k toleranci a smyslu pro fair play. Jde o tělesnou výchovu, sportovní hry, atletiku, lyžování, bruslení. Jako předposlední je oblast společenskovední zájmová

²⁶ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 92,93. ISBN 80-7178-711-6.

²⁷ PÁVKOVÁ, tamtéž, s. 97.

činnost, která přináší poznatky o společnosti, její tradici a historii. Do této oblasti patří folklór a sběratelství. Patří sem i turistika, která je pak souhrnem činnosti poznávací, přírodovědné a společenskovední s prvky tělovýchovnými. Poslední, sedmou skupinou zájmové činnosti je výpočetní technika, která patří mezi nejrychleji se prosazující, neustále se vyvíjející zájmovou činnost. U dětí rozvíjí počítačové dovednosti, logické myšlení a odbornosti. Jde například o programování, počítačové kroužky, tvorba www stránek.²⁸ Důležitým prvkem v oblasti zájmů je dobrovolnost a aktivita, jedná se o činnost samostatnou a radost z ní. Dobrou zpětnou vazbu představuje viditelný výsledek motivující dítě k další činnosti. Úspěch povzbuzuje a láká k úspěchům dalším. V mladším školním věku je důležitá i zvědavost, soutěživost a radost z výhry. Velmi důležitou roli hraje pochvala a ocenění. Opačným faktorem je trest nebo výtky, demotivuje a od činnosti odrazuje. Hájek o zájmové činnosti napsal, „*že důležitým prvkem zájmové činnosti je autentický zážitek účastníka.*“²⁹

²⁸ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 168. ISBN 978-80-7367-473-1.

²⁹ HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ, tamtéž, s. 181.

5 ZDRAVOTNÍ POSTIŽENÍ

Zdravotní postižení dítěte není jen zátěž pro postižené děti, ale i pro jejich rodinu, a to ve všech ohledech. Rodina musí řešit novou závažnou situaci, nové otázky, měnit dosavadní způsob života a rozhodnutí. Rodina se s postižením dítěte musí vyrovnat, sžít, postižení pochopit a naučit se dítě milovat takové, jaké je. Ne každá rodina má takovou sílu, aby vše zvládla. Prochází nejen fází šoku, dalo by se říct vyděšením a zmatkem, ale také fází popření, kdy nechce uvěřit, že se jí narodilo postižené dítě. Jako další fází je fáze smutku, zlosti, úzkosti a pocitu viny. V této fázi přichází zklamání, hledá se viník, nejčastěji je viděn v partnerovi. Po tomto období přichází stadium rovnováhy, kdy rodina začíná přemýšlet a konat racionálně. Posledním stadiem je stadium reorganizace, kdy je situace rodiči přijata a dítě přijímají takové, jaké je.³⁰

Dle Machové jsou „zdravotně postižené děti ve svých funkcích natolik poškozeny, že jejich socializace je v různé intenzitě omezena až znemožněna.“³¹ Jsou to děti tělesně, duševně a smyslově postižené. Od narození do patnácti let se souběžné postižení týká celkové dětské populace 12-15 %. Patří sem všechna postižení lehčí, funkčně nevýznamných odchylek až po velmi těžké vady. Vrozené vývojové vady se pohybují okolo 3 %. U postižených dětí se setkáváme i s kombinací tělesného, duševního a smyslového postižení.³²

Matějček v literatuře píše o zdravotním postižení takto: „zdravotním postižením myslíme nejen újmu zdraví jako následek vrozené nebo získané poruchy a funkce organismu, nýbrž všechna postižení vedoucí k omezení pohybové zdatnosti, funkce smyslových orgánů, mentálních a jiných funkcí a vyúsťující v handicap dotýkající se postavení takového jedince ve společnosti.“³³

Slowík postižení (disability) popisuje jako „omezení nebo ztrátu schopnosti vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za

³⁰ PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 44. ISBN 978-80-7315-198-0.

³¹ MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, s. 236. ISBN 978-80-7184-867-7.

³² MACHOVÁ, Jitka. *tamtéž*

³³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 7. ISBN 80-86022-92-7.

normální.“ Z postižení vyplývá znevýhodnění (handicap), a to se podle Slowíka „projevuje jako omezení vyplývající pro jedince z jeho vady nebo postižení, které ztěžuje nebo znemožňuje, aby naplnil roli, která je pro něj (s přihlédnutím k jeho věku, pohlaví a sociálním či kulturním činitelům) normální. Vada, porucha, defekt (impairment) je narušení (abnormalita) psychické, anatomické či fyziologické struktury nebo funkce.“³⁴ Děti mladšího školního věku se zdravotním postižením jsou žáci se speciálními zdravotními potřebami.

Podle Vítkové jsou za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami považováni „žáci se zdravotním postižením – tělesným, zrakovým - sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a specifickými poruchami učení nebo chování, žáci se zdravotním znevýhodněním – zdravotně oslabení dlouhodobým onemocněním či lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování a žáci se sociálním znevýhodněním.“³⁵

Dle Lechty tělesné postižení vzniká „poškozením nosného aparátu a pohybového ústrojí (kosti, klouby, šlachy, svaly) nebo nervového ústrojí (mozek, mícha, periferní nervstvo). Z hlediska času vzniku může jít o tělesné postižení vrozené nebo získané v kterémkoliv období života.“³⁶

5.1 Druhy zdravotního postižení

Sluchové postižení je hodnoceno jako jedno z nejtěžších postižení. Děti se sluchovým postižením mají problémy s porozuměním čteného textu, které souvisí s nedostatečně osvojenou mluvenou řečí. Se sluchovým postižením u dětí souvisí malá slovní zásoba, špatný písemný projev a problémy s matematikou.³⁷ Předpokladem pro správné začlenění dětí do kolektivu a společného života je využití kompenzačních pomůcek: buď naslouchacích přístrojů, nebo kochleárních implantátů. Sluchové postižení – zahrnuje osoby neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé, kdy z medicínského hlediska se každá porucha hodnotí jako sluchové postižení – důležitá je kvalita a kvantita sluchu.

³⁴ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 24,25. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

³⁵ VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006, s. 158,159. ISBN 80-7315-134-0.

³⁶ LECHTA, Viktor (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010, s. 236. ISBN 978-80-7367-679-7.

³⁷ LECHTA, tamtéž, s. 227.

Zdravotní postižení zrakové definuje snížená nebo chybějící schopnost vnímat zrakové informace, nepatří sem osoby nosící dioptrické brýle, s nimiž normálně vidí, jejich zrak je nijak v běžném životě neovlivňuje. Zrakové postižení dělíme na slabozrakost, nevidomost.

Při narušené komunikační schopnosti jedinců hovoříme o **zdravotním postižení řeči** dělící se do kategorií: vývojová nemluvnost, získaná orgánová nemluvnost, získaná psychogenní nemluvnost, narušení zvuku řeči, narušení fluence, narušení článkování řeči, narušení grafické stránky řeči, symptomatické poruchy řeči, poruchy hlasu a kombinované vady a poruchy řeči.³⁸ Dalo by se říci, že ve velké míře se setkáváme u dětí s poruchy hlasu, koktavostí a dyslalií. Podle Valenty „*mnohé komunikační poruchy představují zásadní bio – psycho – sociální problém a významně ovlivňují kvalitu života člověka a jejich blízkých.*“³⁹

Mentální postižení a jiná duševní postižení – mentální retardace je souborné označení, kdy se jedná o výrazně podprůměrnou úroveň obecné inteligence. Jedná se o nízkou úroveň rozumových schopností, projevující se především nedostatečným rozvojem myšlení, omezenou schopností učení a následkem toho i špatnou adaptací v životě. Postižení mentální je trvalé, retardaci definovat jako „*vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí projevující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i postnatální etiologií.*“⁴⁰ Podle hloubky postižení se rozlišuje lehká mentální retardace (IQ 50-69), středně těžká mentální retardace (IQ 35-49), těžká mentální retardace (IQ 20-34) a hluboká mentální retardace (pod 20).

Pervazivní vývojové poruchy – autismus u dětí ovlivňuje komunikační schopnosti a sociální dovednosti dítěte, jeho hru, představivost a myšlení. Může zasahovat i do motoriky. Projevy autismu: uzavřenost dítěte, může to být dítě, které vyrušuje a ve vyučování vyžaduje individuální přístup. Pervazivní porucha znamená pronikavá

³⁸ PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, s. 123. ISBN 978-80-7315-198-0.

³⁹ VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014, s. 43. ISBN 978-80-262-0602-6.

⁴⁰ VALENTA, *tamtéž*. str. 42.

a všepřonikající. V ČR se užívá termín **PAS – poruchy autistického spektra**.⁴¹ Do pervazivních poruch patří **Rettův syndrom**, který postihuje pouze děvčata, kdy dochází po krátkém období normálního vývoje ke ztrátě komunikačních i pohybových schopností. Pervazivní vývojová porucha je také **Aspergrův syndrom**, vyskytující se převážně u chlapců s příznaky podobnými autismu, ale s tím podstatným rozdílem, že nedochází k opoždění řeči a kognitivního vývoje. **Jiné dezintegrační poruchy** zahrnují normální vývoj, střídaný ztrátou získaných dovedností autistického typu a opět částečnou obnovou těchto funkcí.⁴²

Specifické poruchy učení SPU – v dnešní době hovoříme o specifických poruchách vývoje školních dovedností, kam se zařazuje specifická porucha čtení, zahrnující dyslexii, specifickou poruchu hláskování, poruchu aritmetických schopností a smíšenou poruchu školních schopností.⁴³ Matějček uvádí jednu z mezinárodně přijímaných definic: „*Jde o poruchy v jednom nebo více psychických procesech nutných k porozumění nebo k užívání řeči, ať už mluvené či psané. Tyto poruchy se projeví nedokonalou schopností naslouchat, mluvit, číst, psát, ovládat pravopis nebo počítat. Pojem specifických poruch nezahrnuje děti, jejichž výukové obtíže jsou v zásadě důsledkem zraku, sluchu nebo motoriky, opoždění rozumového vývoje, citových poruch nebo málo podnětného prostředí.*“⁴⁴ **Poruchy chování a emoční poruchy** jsou další skupinou, kdy jde o dětské projevy, které jsou pro okolí nežádoucí, rušivé a nepřiměřené věku.⁴⁵ **Poruchy pozornosti s hyperaktivitou** – ADHD – je vývojová porucha projevující se symptomy poruch pozornosti, hyperaktivitou a impulzivitou. Jsou nepřiměřené věku dítěte, mentální úrovni. Diagnóza ADHD se stanovuje po pátém roce života dítěte.⁴⁶

Dle Renotierové je „**Dětská mozková obrna porucha hybnosti a vývoje na základě raného poškození mozku před porodem, při porodu nebo v nejranějším dětství**

⁴¹ LECHTA, Viktor (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010, s. 267, 268. ISBN 978-80-7367-679-7.

⁴² VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014, s. 42. ISBN 978-80-262-0602-6.

⁴³ LECHTA, tamtéž, s. 305.

⁴⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001, s. 57. ISBN 80-86022-92-7.

⁴⁵ LECHTA, tamtéž, s. 320.

⁴⁶ LECHTA, tamtéž, s. 341.

(nejčastěji je vznik limitován věkem 1 roku).“⁴⁷ Většinou u dětské mozkové obrny dominuje motorické postižení, může dojít i k postižení smyslových funkcí a mentálnímu defektu. U dětí s tímto postižením je viditelná tělesná neobratnost, především v jemné motorice, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid. Další příznaky jsou nesoustředěnost, těkavost, překotné a impulzivní reakce, rychlé střídání nálad, opožděný vývoj řeči a její vady.⁴⁸

Dle Opatřilové a Zámečnickové do skupiny **zdravotních znevýhodnění** patří „*různorodá skupina zdravotních oslabení, dlouhodobých nemocí a lehčích zdravotních poruch, které vedou k narušení učení, chování dítěte, narušují proces vzdělávání, tj. vyžadují zvláštní přístup.*“⁴⁹

Mezi chronická onemocnění patří:

Poruchy imunity: alergie, astma, AIDS

Poruchy metabolických procesů: cukrovka, onemocnění ledvin, dna.

Kardiovaskulární poruchy: srdeční vady vrozené, revmatické postižení srdečních chlopní, ischemické poruchy.

Onemocnění plic a dýchacích cest: průduškové astma, srdeční astma, plicní tuberkulóza, cystická fibróza.

Kožní onemocnění: lupénka a ekzémy.

Nádorová onemocnění: nádory zhoubné a nezhoubné, leukémie.

Děti s poruchami psychiky a chování, děti otlé, děti postižené neurózami a nervovými poruchami.

Chronické onemocnění je léčitelné, ale nevléčitelné. To, co pro jednoho člověka je situace lehká, zvládnutelná, pro druhého to může být situace těžká, nepřekonatelná, může to být problém. Každý člověk má jinou toleranci zvládnání zátěží a krizí.⁵⁰

⁴⁷ RENOTIÉROVÁ, Marie. *Somatopedické minimum*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 34.. ISBN 80-244-0532-6.

⁴⁸ VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006, s. 302. ISBN 80-7315-134-0.

⁴⁹ OPATŘILOVÁ, Dagmar a Dana ZÁMEČNÍKOVÁ. *Somatopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007, s. 48. ISBN 978-80-7315-137-9.

⁵⁰ OPATŘILOVÁ, tamtéž

5.1.1 Inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Bakalářská práce pojednává o volnočasových aktivitách dětí se zdravotním postižením, zde jsou uvedeny změny týkající se těchto žáků ve školství.

Všichni žáci zdravotně postižení jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, kterých se týká novela školského zákona platná od 1. září 2016, a to novela zákona č. 561/2004 Sb.,⁵¹ o předškolním, základním, středním, vyšším, odborném a jiném vzdělávání. Tato novela přinesla do škol zásadní změny, týkající se žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Deklaruje rovný přístup ke vzdělávání pro všechny žáky, upouští od kategorizace žáků (žáci se sociálním znevýhodněním, žáci se zdravotním znevýhodněním, žáci se zdravotním postižením). Zavádí pojem podpůrných opatření nezbytných pro zajištění maximálně dosažitelného plnohodnotného vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu pro všechny žáky, podpůrná opatření budou volena tak, aby odpovídala žákovu zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám. Vymezení pojmu žák se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým se rozumí žák, který k naplnění svých vzdělávacích možností a k realizaci práva na vzdělání na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje podpůrná opatření. Základem bude stanovení individuálních vzdělávacích cílů, na které bude navazovat identifikace speciálních vzdělávacích potřeb a doporučení a realizace podpůrného opatření. Zavádí možnost vzdělávání v přípravných třídách pro všechny děti (v přípravných třídách do 31. 8. 2016 bylo možné vzdělávat jen děti se sociálním znevýhodněním). Vnímání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se tak přibližuje naplnění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. V preambuli Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením se uvádí, že *„zdravotní postižení je pojem, který se vyvíjí a který je výsledkem vzájemného působení mezi osobami s postižením a bariérami v postojích a v prostředí, které brání jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti, na rovnoprávném základě s ostatními.“*⁵² Obdobný úhel pohledu lze aplikovat i na znevýhodnění spojené s jinými životními podmínkami.

⁵¹ http://www.msmt.cz/uploads/skolsky_zakon.pdf

⁵² http://www.mpsv.cz/files/clanky/11846/Umluva_OSN_o_pravech_osobe_se_zdravotnim_postizenim.pdf

PRAKTICKÁ ČÁST

6 CÍLE VÝZKUMU

Cílem výzkumu této práce je objasnit, jak děti mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích tráví svůj volný čas. Předmětem zjištění je, co děti ve svém volném čase dělají, co je baví, co jim přináší radost, uspokojení, a především, jaké mají možnosti volnočasových aktivit. Proto byly stanoveny následující hlavní a dílčí výzkumné cíle.

Hlavní sledovaný cíl vyplývající ze zadaného tématu této práce:

Zjistit, zda mají žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích zájem o kroužky a volnočasové aktivity.

Další výzkumné cíle, které přispívají k objasnění hlavního cíle:

1. Zjistit, kde děti mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích tráví svůj volný čas (tedy zjistit, zda navštěvují volnočasové aktivity nabízené školou a mimo školu).

2. Zjistit, o jaké kroužky a aktivity mají děti v mladším školním věku se zdravotním postižením v Pardubicích zájem (tedy zjistit, co děti baví, zajímá, jaký kroužek je pro ně atraktivní, zda hudební kroužek, nebo jazykový, sportovní, či přírodovědný, nebo technický, či popřípadě jiný).

3. Zjistit hlavní priority rodičů při výběru volnočasových aktivit pro své děti se zdravotním postižením (a to sice schopnosti dětí, zájem o činnost, vhodný čas kroužku).

4. Zjistit, zda volnočasové aktivity vybírá pouze rodič, pouze dítě, či se na výběru spolupodílí.

5. Zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s aktuální nabídkou volnočasových aktivit pro děti se zdravotním postižením v Pardubicích.

6.1 Stanovené hypotézy

Hypotéza č. 1: Volnočasové aktivity mimo školu jsou více využívány žáky mladšího školního věku se zdravotním postižením z běžných základních škol, než stejnými žáky, kteří běžnou základní školu nenavštěvují. Volnočasovými aktivitami se rozumí sportovní, hudební, jazykový, výtvarný, technický, přírodovědný kroužek, popřípadě jiný.

Mezi běžné základní školy pro výzkum byly vybrány tyto pardubické školy: ZŠ Polabiny 1, ZŠ Polabiny 2, ZŠ Polabiny 3, ZŠ nábr. Závodu míru a školská zařízení DDM Alfa a DDM Delta. Žáci nenavštěvující běžnou základní školu jsou žáci ze Základní školy a Praktické školy SVÍTÁNÍ, o.p.s.

Hypotéza č. 2: Žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením mají zájem zejména o přírodovědné kroužky z důvodu přístupnosti (nenáročnosti). Děti se společně s vedoucím starají o zvířátka v zoo koutku (vyměňují podestýlku, krmí zvířátka). Náplní kroužku jsou i hry v přírodě a na zahradě. Konkrétní kroužek, který je vhodný pro děti trpící alergií, je například akvaristika. Další přírodovědný kroužek je Bylinkářský, v němž se děti seznámí s různými druhy rostlin a bylin, naučí se je pěstovat a využívat v běžném životě.

Hypotéza č. 3: Schopnosti či dovednosti dítěte jsou větší prioritou rodičů žáků mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích při volbě volnočasové aktivity, než další zmíněné priority. Schopnostmi a dovednostmi dětí je zde myšlen rozvoj například komunikačních schopností a sociálních dovedností dítěte.

Hypotéza č. 4: Žákům mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích vybírají kroužek rodiče. Rodiče vybírají kroužek či volnočasovou aktivitu dětem především z těchto důvodů: smysluplného a aktivního trávení volného času, kontaktu s vrstevníky, zábavy a rozvoje dovedností. Děti samy si vybírají kroužek například z důvodu atraktivnosti kroužku, sociální vazby a příkladu v rodině.

Hypotéza č. 5: Rodiče žáků mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích jsou spokojeni s nabízenými mimoškolními volnočasovými aktivitami. Ze strany rodičů je slovo „spokojenost“ vnímáno prostřednictvím pozitivní reakce a zpětné vazby od dětí, široké nabídky volnočasových aktivit z hlediska oblasti zájmů, tak i možnosti volby místa a času.

6.2 Zvolená metodologie

V bakalářské práci byl zvolený *kvantitativně orientovaný výzkum*, jehož úkolem bylo vyhledávání a následná analýza veškerých informací, které by mohly přispět k osvětlení vytyčených cílů.

Použité metody práce:

Jako první metoda byla použita *analýza webových stránek* jednotlivých zařízení, kde byl vybrán základní soubor výzkumu – čtyři základní školy a Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s. Do analýzy webových stránek byly zahrnuty domy dětí a mládeže, které tvoří velkou a nepostradatelnou část v nabídce volnočasových aktivit. V práci byly využity nejen informace získané analýzou webových stránek vybraných zařízení, ale i města Pardubic.⁵³

Druhou metodou bylo *dotazníkové šetření*. Dotazník by měl mít promyšlenou strukturu a při jeho přípravě je potřeba základní otázku rozdělit do více okruhů. Dotazník je spojen s dotazováním, kdy jde o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je to nejfrekventovanější metoda zjišťování údajů a slouží pro hromadné získávání údajů. Osoba vyplňující dotazník se nazývá respondent a jednotlivé prvky dotazníku jsou otázky.⁵⁴ V tomto konkrétním dotazníku je celkem 15 otázek. Z těchto otázek je 8 uzavřených, 4 polouzavřené a 3 otevřené otázky.

Realizace výzkumného šetření

Od srpna 2016 byla shromažďována literatura a informace týkající se této bakalářské práce. Během podzimu vznikala teoretická část a dotazník pro rodiče dětí mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích. Dotazníky byly rozdány během měsíce listopadu.

Začátkem ledna probíhala analýza získaných dat z dotazníků, následovalo dokončování práce, kontrola vytvořených grafů a jejich popisů. Proběhly poslední úpravy práce. Výzkumné šetření proběhlo v těchto zařízeních:

⁵³ <http://www.pardubice.eu/o-pardubicich/katalog-pro-volny-cas-deti-a-mladeze/>

⁵⁴ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 99. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

- 1) Základní škola Polabiny 1, Družstevní 305, Pardubice
- 2) Základní škola Polabiny 2, Prodloužená 283, Pardubice
- 3) Základní škola Polabiny 3, Npor. Eliáše 344, Pardubice
- 4) Základní škola nábr. Závodu míru 1951, Pardubice
- 5) Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s., Komenského 432, Pardubice
- 6) DDM Alfa, Družby 334, Pardubice
- 7) DDM Delta, Gorkého 2658, Pardubice

6.3 Analýza webových stránek zkoumaných zařízení

Základní škola Polabiny 1, Družstevní 305, Pardubice

Základní škola Polabiny 1 je úplná základní škola s 1.-9. ročníkem. Jedná se o sídlištní pavilonovou školu s rozsáhlým pozemkem. Škola se nachází na severním okraji Pardubic na sídlišti Polabiny 1 a v současné době patří mezi největší pardubické základní školy. Má nejen výuku tradiční, ale i výuku metodou *Montessori*. Na druhém stupni mohou žáci rozšířit své vzdělávání o program zaměřený na informatiku.

Škola má z vybraných škol největší nabídku zájmových kroužků pro děti. Kroužky provozuje nejen v rámci družiny, ale i v rámci spolupráce s externími organizacemi.

Škola má 8 oddělení družiny a nabízí tyto kroužky:⁵⁵

Aerobic (od 4. třídy)	Florbal (1. – 5. třída)
Anglická konverzace (od 4. třídy)	Hra na zobcovou flétnu (od 2. třídy)
Atletika (1. stupeň začátečníci/pokročilí)	Keramika (od 1. třídy)
Balet (1. – 5. třída, dívky i chlapci)	Keramika Montessori (od 1. třídy)
Brousek jazyčků (od 1. třídy)	Kytara (od 3. třídy)
Deskové a strategické hry (od 7 let)	Malý šikula (od 1. třídy)
Dramatický kroužek (od 2. třídy)	Pardubická hříbata (od 1. třídy)
Dyslexie (1. stupeň)	Počítače (od 1. třídy)
Robotika (od 1. třídy)	Softbal (od 1. třídy)

Tabulka 1 Přehled kroužků ZŠ Polabiny 1 pro školní rok 2016/2017 organizovaných družinou

⁵⁵<http://www.zspolabiny1.cz/nabidka-zajmovych-krouzku>

Nabídka kroužků od externích organizací:⁵⁶

Vědecké pokusování (od 1. třídy)	Švadlenka (od 1. třídy)
Judo (od 1. třídy)	112 mladý záchranář (od 1. třídy)
Jezdecký kroužek (od 1. třídy)	Anglická družina (od 1. třídy)
Hip hop a moderní tanec (od 1. třídy)	Anglický klub (od 3. třídy)
Německá družina (od 1. třídy)	Francouzská družina (od 1. třídy)

Tabulka 2 Přehled kroužků ZŠ Polabiny 1 pro školní rok 2016/2017 organizovaných externími organizacemi

Základní škola Polabiny 2, Prodloužená 283, Pardubice

Základní škola Polabiny 2 je úplná základní škola s 1.-9. ročníkem se zaměřením na rozšířenou výuku hudební výchovy a na rozšířenou výuku angličtiny. Od školního roku 2014/2015 pracují výběrové první třídy s prvky programu *Začít spolu*. Její součástí je školní družina a školní jídelna. Budovu tvoří 5 navzájem propojených pavilonů. Prostorové podmínky jsou velmi dobré, budova je moderní, pravidelně udržovaná. Žáci této školy získávají významná ocenění ve sborovém zpěvu, v olympiádách a soutěžích.

Škola má 7 oddělení družiny a nabízí tyto kroužky:⁵⁷

Sborový zpěv (od 1. třídy)	PC kroužek (od 1. třídy)
Pohybové hry (od 3. třídy)	Věda nás baví (od 1. třídy)
Korálkování (od 1. třídy)	Vědecké pokusy (od 1. třídy)
Dramatická výchova (od 1. třídy)	Keramika (od 1. třídy)

Tabulka 3 Seznam kroužků ZŠ Polabiny 2 pro školní rok 2016/2017

Základní škola Polabiny 3, Npor. Eliáše 344, Pardubice

Tato škola patří mezi školy s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů na druhém stupni. Na stupni prvním jsou třídy s výukou estetické výchovy, do kterých se koná výběrové řízení. Dětem jsou nabízeny i nepovinné předměty, a to výtvarná a pohybová výchova. Zajímavostí školy je saunování nabízené v rámci družiny i mimo ni.

⁵⁶ <http://www.zspolabiny1.cz/nabidka-zajmovych-krouzku>

⁵⁷ <http://www.zsprodlouzenapce.cz/druzina/zajmome-krouzky>

Škola má 7 oddělení školní družiny a nabízí kroužky:⁵⁸

Zobcová flétna (od 1. třídy)	Dramatický kroužek (od 1. třídy)
Výtvarná výchova (od 4. třídy)	Vaření (od 4. třídy)
Taneční sport – Latinsko americké tance (od 3. třídy)	Saunování

Tabulka 4 Seznam kroužků ZŠ Polabiny 3 pro školní rok 2016/2017

Základní škola nábřeží Závodu míru 1951, Pardubice

Hlavní činností této školy je poskytování základního vzdělávání žákům 1.-9. třídy v povinné školní docházce a poskytování školských služeb.

Specifikem této školy je rozšířená výuka cizích jazyků, kdy nabízí nejen anglický a německý jazyk, ale také ruštinu, francouzštinu a španělštinu.

Škola má 6 oddělení školní družiny a nabízí kroužky:⁵⁹

Sportovní hrátky (od 1. třídy)	Základy PC a bezp. internetu (od 3. třídy)
Vaření (od 1. třídy)	Plavání (od 1. třídy)
Míčové hry (od 1. třídy)	Fotbal (od 1. třídy)

Tabulka 5 Seznam kroužků ZŠ nábřeží Závodu míru 1951 pro školní rok 2016/2017

Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s., Komenského 432, Pardubice

Posláním Základní školy a Praktické školy SVÍTÁNÍ, o.p.s. je poskytovat dětem, mládeži a dospělým lidem s mentálním a kombinovaným postižením vzdělávání a další služby směřující k rozvoji jejich osobnosti a zapojení do běžného života na základě individuálních potřeb a možností. Zahrnuje vzdělávání a výuku v těchto typech škol: základní škola 1. stupeň, základní škola praktická, základní škola speciální a praktická škola dvouletá. Nabízí družinu a volnočasové aktivity, které žáci zvládnou. Nejdelší tradici má na škole kroužek taneční, kroužek břišních tanečnic a muzikoterapeutický sbor.

⁵⁸ http://www.zspol3.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=161

⁵⁹ <http://www.zszavodumiru.cz/index.php/skolni-druzina/krouzky>

Kroužky organizované školou bez omezení věku:⁶⁰

Zdravotní tělocvik	Dobromysl ekologický
Kuželky	Včelařský kroužek
Keramika	Stolní tenis
Břišní tance	Muzikoterapie
Taneční soubor	Výtvarný kroužek
Vaření	Sportovní kroužek Boccia

Tabulka 6 Seznam kroužků Základní školy a Praktické školy SVÍTÁNÍ pro školní rok 2016/2017

DDM ALFA, Družby 334, Pardubice

Dům dětí a mládeže ALFA Pardubice-Polabiny III je střediskem volnočasových aktivit pro všechny věkové kategorie. Pracuje s dětmi předškolními a školními, mládeží a v neposlední řadě zaměřuje svoje aktivity na dospělé a seniory. Posláním a náplní DDM je uskutečňovat výchovné, vzdělávací a rekreační činnosti ve volném čase. Stěžejním cílem je pravidelná činnost v zájmových útvarech a kurzech, kterých je v nabídce každoročně více než 200. Ceny zájmových útvarů jsou nastaveny tak, aby byly přístupné pro co nejširší okruh zájemců. DDM se zabývá nejen zájmovou činností, ale i akcemi s příměstskými a výjezdovými tábory. Jeho činnost je rozdělena na oddělení, pro lepší orientaci zájemců v nabízených činnostech. Jedná se o oddělení estetiky a techniky, hudby a sportu, tance a přírodovědy a pohybu a jazyků.

Kroužky estetické a keramické⁶¹

Malířská výtvarná dílna (od 3. třídy)	Výtvarná dílna (od 1. třídy)
Malujeme s radostí (od 1. třídy)	Keramika (od 1. třídy)
Textilní dílna (od 3. třídy)	Točení na hrnčířském kruhu (od 3. třídy)
Základy kresby a malby (od 1. třídy)	

Tabulka 7 Seznam kroužků estetických a keramických DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

Kluby⁶²

Fashionklub (od 3. třídy)	Klub vaření (od 1. třídy)
Klub šperkaření (od 3. třídy)	Klub vaření (nejen) pro pokročilé (od 3. třídy)

Tabulka 8 Seznam klubů DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

⁶⁰ <http://www.svitani.cz/data/files/Svitani%20výroční%20zpráva%202015%20final.pdf>

⁶¹ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶² <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

Kroužky počítačové⁶³

Počítače pro začátečníky (od 1. třídy)	Programování – zač. (od 1. třídy)
Počítače pro mírně pokročilé (od 3. třídy)	Psaní všemi deseti (od 3. třídy)
Počítače pro pokročilé (od 3. třídy)	Tvorba WWW stránek (od 3. třídy)
Počítače – užitečný software (od 3. třídy)	Utubering (od 3. třídy)
Počítačová grafika (od 3. třídy)	

Tabulka 9 Seznam kroužků počítačových DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

Kroužky technické⁶⁴

Letečtí modeláři (od 1. třídy)	Papíroví modeláři (od 1. třídy)
Malý kutil (od 1. třídy)	

Tabulka 10 Seznam kroužků technických DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

Kroužky hudební⁶⁵

Dětská lidová muzika (od 1. třídy)	Hra na kytaru (od 1. třídy)
Folklorní zpěv (od 1. třídy)	Hra na zobcovou flétnu (od 1. třídy)
Hra na elektrické klávesy (od 3. třídy)	Hudební nauka a teorie (od 1. třídy)

Tabulka 11 Seznam kroužků hudebních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

Kroužky sportovní⁶⁶

Aerobic – mladší (od 1. třídy)	Stolní tenis (od 1. třídy)
Airsoft (od 3. třídy)	Jóga pro děti (od 2. třídy)
Basketbal (od 1. třídy)	Kulečnick (od 1. třídy)
Dětský aerobik (od 1. třídy)	Laser – game (od 3. třídy)
Florbal (od 1. třídy)	Lezení na umělé stěně (od 1. třídy)
Gymnastika (od 1. třídy)	Míčové a sportovní hry (od 1. třídy)
Hokejbal – minipřípravka (od 1. třídy)	Radiový orientační běh (od 1. třídy)
Šachy (od 1. třídy)	Sálová kopaná (od 1. třídy)

Tabulka 12 Seznam kroužků sportovních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

⁶³ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶⁴ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶⁵ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶⁶ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

Kroužky jazykové a přírodovědné⁶⁷

Angličtina – konverzace (od 4. třídy)	Angličtina – začátečníci (od 2. třídy)
Akva – tera pokročilí (od 4. třídy)	Malý chovatel (od 1. třídy)
Akva – tera (od 1. třídy)	Rybáři (od 1. třídy)
Bylinkáři (od 1. třídy)	Zahradnický (od 1. třídy)
Chovatelé (od 1. třídy)	

Tabulka 13 Seznam kroužků jazykových a přírodovědných DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

Kroužky taneční⁶⁸

Baletní příprava (od 1. třídy)	Klasický balet (od 1. třídy)
Cvičení zumbového typu (od 1. třídy)	Orientální tanec (od 1. třídy)
Folklorní soubor (od 1. třídy)	Street dance (od 1. třídy)
HPM DS BABY (od 1. třídy)	Taneční příprava (od 1. třídy)
HPM DS BALET (od 1. třídy)	

Tabulka 14 Seznam kroužků tanečních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017

DDM DELTA, Gorkého 2658, Pardubice

DDM ALFA má odloučené pracoviště v jiné části města, a to v DDM DELTA v Pardubicích na Dukle. Spojení pracovišť umožnilo domu dětí pokrýt co nejširší rozsah činností a nabídky pro co nejširší veřejnost.

Hudební kroužky a jazykové kroužky⁶⁹

Hra na flétnu (od 1. třídy)	Hra na kytaru (od 1. třídy)
Hra na klavír (od 3. třídy)	Hudební školička (od 1. třídy)
Anglický jazyk pokročilí (od 3. třídy)	Anglický jazyk pro pokročilé (od 1. třídy)
Anglický jazyk pro nejmenší (5 – 7 let)	

Tabulka 15 Seznam kroužků hudebních a jazykových DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

⁶⁷ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶⁸ <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

⁶⁹ <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

Sportovní kroužky⁷⁰

Badminton (od 1. třídy)	Šachy (od 1. třídy)
Basketbal (od 1. třídy)	Všesportovní příprava (od 1. třídy)
Florbal (od 1. třídy)	Zdravotní cvičení (od 1. třídy)
Míčové hry (od 1. třídy)	Plavání (od 1. třídy)
Plavání (od 1. třídy)	Stolní tenis (od 1. třídy)

Tabulka 16 Seznam kroužků sportovních DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

Počítačové kroužky⁷¹

Mediální grafika (od 3. třídy)	Počítače (od 1. třídy)
--------------------------------	------------------------

Tabulka 17 Seznam kroužků počítačových DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

Přírodovědné kroužky⁷²

Astronomie začátečníci (od 1. třídy)	Malý chemik (od 1. třídy)
Astronomie pokročilí (od 3. třídy)	Přírodovědný (od 1. třídy)
Rybáři (od 1. třídy)	

Tabulka 18 Seznam kroužků přírodovědných DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

Technické kroužky⁷³

Elektrotechnický kroužek (od 3. třídy)	Plastikovní a letečtí modeláři (od 3. třídy)
Železniční modeláři (od 1. třídy)	

Tabulka 19 Seznam kroužků technických DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

Dramatické a estetické kroužky⁷⁴

Martinova divadelní škola (od 1. třídy)	Keramika (od 1. třídy)
Papírové nebe (od 1. třídy)	Šikulátka (od 1. třídy)
Šikulky (od 3. třídy)	Výtvarný kroužek (od 1. třídy)

Tabulka 20 Seznam kroužků dramatických a estetických DDM DELTA pro školní rok 2016/2017

⁷⁰ <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

⁷¹ <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

⁷² <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

⁷³ <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

⁷⁴ <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

6.3.1 Výsledky analýzy webových stránek vybraných zařízení

Nejdříve byla provedena analýza nabídky jednotlivých zařízení, ze které byl vytvořen přehled nabídky volnočasových aktivit pro žáky mladšího školního věku.

Z výzkumu vyplývá, že všechny uvedené školy, a to: ZŠ Polabiny 1, ZŠ Polabiny 2, ZŠ Polabiny 3, ZŠ nábr. Závodu míru, Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, mají nabídku volnočasových aktivit pouze jako doplňkovou činnost. Na některých školách jsou kroužky a činnosti nabízené externími organizacemi.⁷⁵

Výzkumem bylo zjištěno, že v bezkonkurenční nabídce všech kroužků a volnočasových aktivit vyšel nejlépe DDM ALFA a DDM DELTA. Nabízí dětem široké spektrum činností, a to v činnosti technické, přírodovědné, estetické, sportovní, hudební, pohybové a jazyků.

6.4 Dotazníkové šetření

Pro výzkum bylo osloven celkem sedm zařízení – z toho pět škol a dva domy dětí a mládeže. Školy: ZŠ Polabiny 1, ZŠ Polabiny 2, ZŠ Polabiny 3, ZŠ nábr. Závodu míru, Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s., Domy dětí a mládeže - hlavní pracoviště ALFA a odloučené pracoviště DELTA. V uvedených školách a školských zařízeních bylo rozdáno celkem 180 dotazníků, kdy jejich návratnost byla v celku nízká, a to v počtu 65 navrácených dotazníků. Získání vyplněných dotazníků zpět od rodičů byl veliký problém. **Z 65 respondentů bylo 23 dívek a 42 chlapců mladšího školního věku se zdravotním postižením žijící v Pardubicích, průměrného věku 9 let.** Informace byly získány z odpovědí v dotazníku na otázku č. 1 a 2.

Pro výzkum bylo tedy výzkumným vzorkem 65 respondentů mladšího školního věku se zdravotním postižením z níže uvedených zařízení:

- 1) Základní škola Polabiny 1, Družstevní 305, Pardubice – 15 respondentů
- 2) Základní škola Polabiny 2, Prodloužená 283, Pardubice – 10 respondentů
- 3) Základní škola Polabiny 3, Npor. Eliáše 344, Pardubice – 7 respondentů
- 4) Základní škola nábr. Závodu míru 1951, Pardubice – 4 respondentů

⁷⁵ <http://www.krouzky.cz/nase-krouzky-pro-deti>

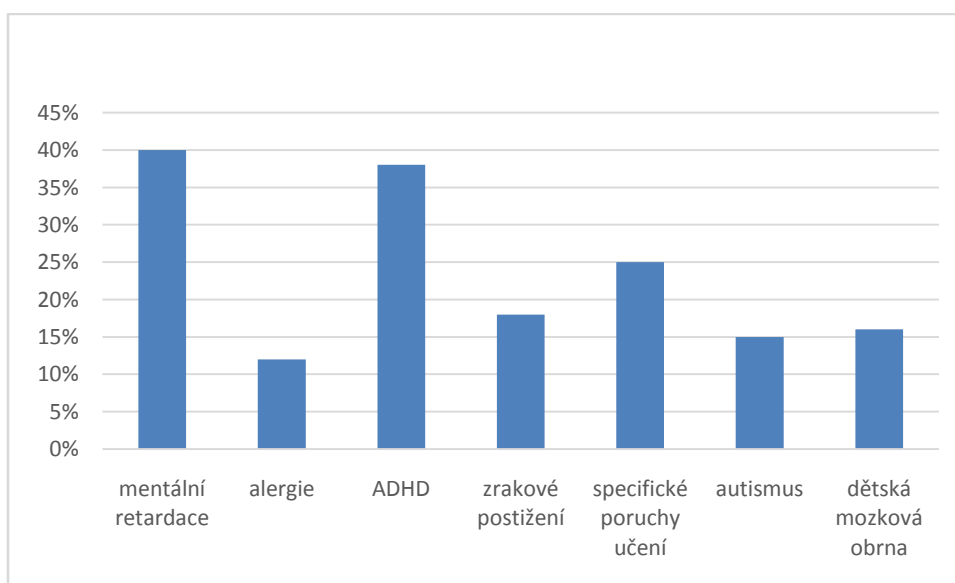
- 5) Zákł. škola a Praktická šk. SVÍTÁNÍ, o.p.s., Komenského 432, Pardubice – 22 resp.
- 6) DDM Alfa, Družby 334, Pardubice – 3 respondenti
- 7) DDM Delta, Gorkého 2658, Pardubice – 4 respondenti

Počet jednotlivých respondentů byl získán z odpovědí rodičů v dotazníku na otázku číslo 4.

6.4.1 Analýza cílových otázek

Cílovými otázkami z navrácených dotazníku od respondentů bylo zjištěno procentuální zastoupení jednotlivých typů zdravotního postižení; škola, kterou respondenti navštěvují; volba volnočasových aktivit; typy volnočasových zařízení navštěvovaných dětmi; důvody proč rodiče dětem dopřávají volnočasové aktivity; jakým způsobem volnočasové aktivity rodiny vybírají; priority volnočasových aktivit z pohledu rodičů, očekávané výstupy volnočasových aktivit; spokojenost rodičů s nabízenou činností a překážky bránící dětem se zdravotním postižením mladšího školního věku využít nabízené aktivity ve svém okolí.

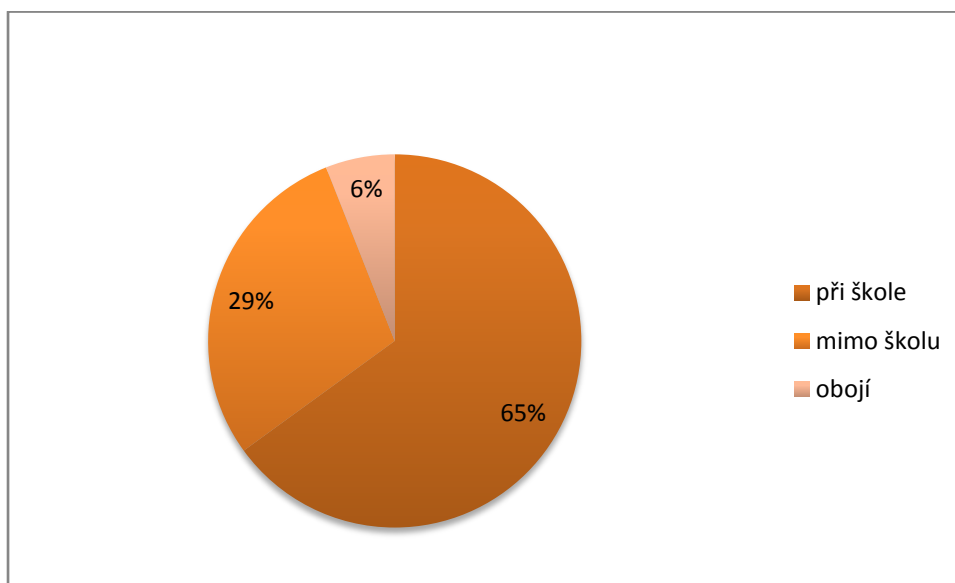
Následující graf poukazuje na jednotlivé typy postižení respondentů mladšího školního věku v Pardubicích, zpracovává odpovědi na otázku č. 3: *Jaké zdravotní postižení má Vaše dítě?*

Graf 1 Zjištěné zdravotní postižení u dětí v %

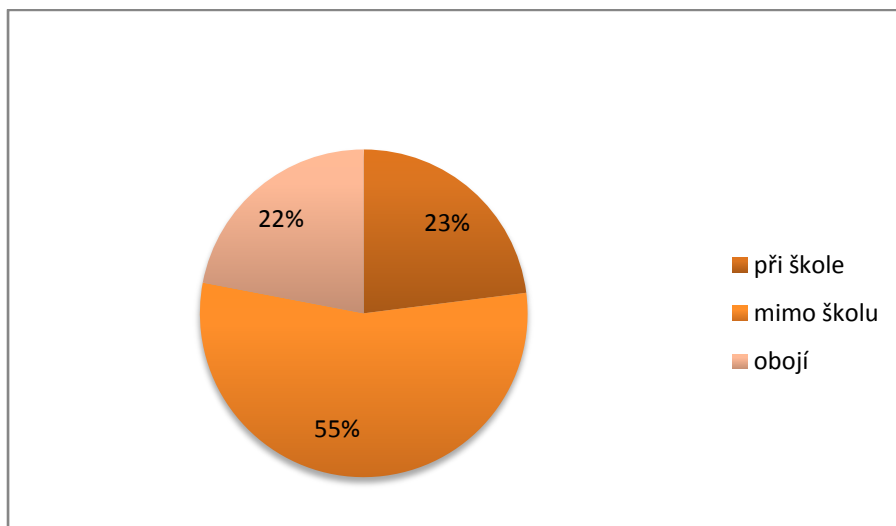
Tento graf č. 1 znázorňuje četnost výskytu jednotlivých typů postižení, nezohledňující jejich kombinace, které se u těžších forem postižení vyskytují. Mentální retardace je u dětí mladšího školního věku zastoupena nejpočetněji, a to 48 % lehkou mentální retardací, 40 % středně těžkou mentální retardací a 12 % těžkou mentální retardací. Další velmi početná skupina je ADHD s 38 % a třetí větší skupinu tvoří specifické poruchy učení s 25 %. Graf byl vytvořen z odpovědí na 3. otázku v dotazníku, viz příloha Dotazník.

Následující grafy znázorňují preference volby volnočasových aktivit žáků se zdravotním postižením. Žáci byli rozděleni do 2 skupin, a to na první skupinu žáků navštěvujících běžnou základní školu a druhou skupinu žáků nenavštěvujících běžnou základní školu. Informace byly získány z odpovědí rodičů v dotazníku na otázky číslo 4, 5, 7.

Graf 2 Volba dětí nenavštěvujících běžnou základní školu

Z grafu č. 2 je patrné, že děti nenavštěvující běžnou základní školu upřednostňují aktivity nabízené školou.

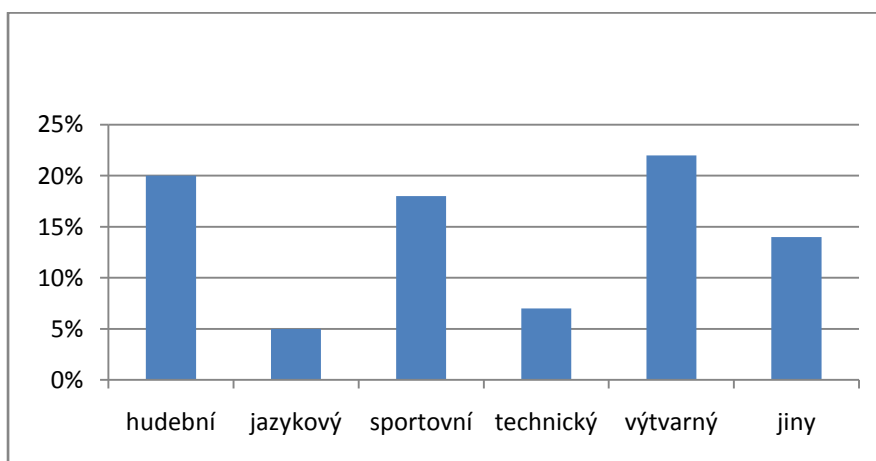

Graf 3 Volba dětí navštěvujících běžnou základní školu

Z grafu č. 3 je patrné, že děti navštěvující běžnou základní školu více navštěvují aktivity nabízené mimo tuto budovu.

Další grafy znázorňují přehled navštěvovaných volnočasových aktivit žáky se zdravotním postižením organizovaných školou a mimo školu.

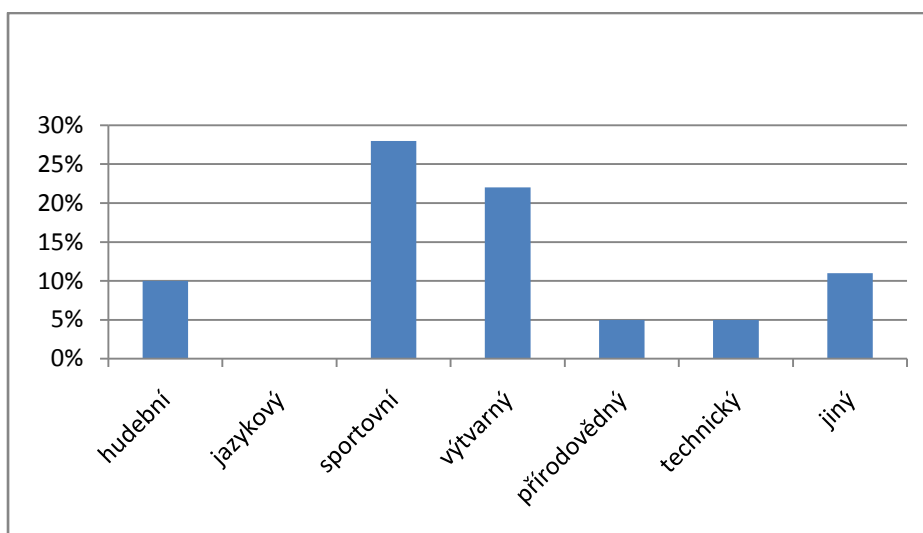
Graf č. 4 porovnává odpovědi na otázku č. 5: *Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost ve škole, do které dochází?* a otázku č. 6: *Pokud ano, tak jakou?*

Graf 4 Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit organizovaných školou

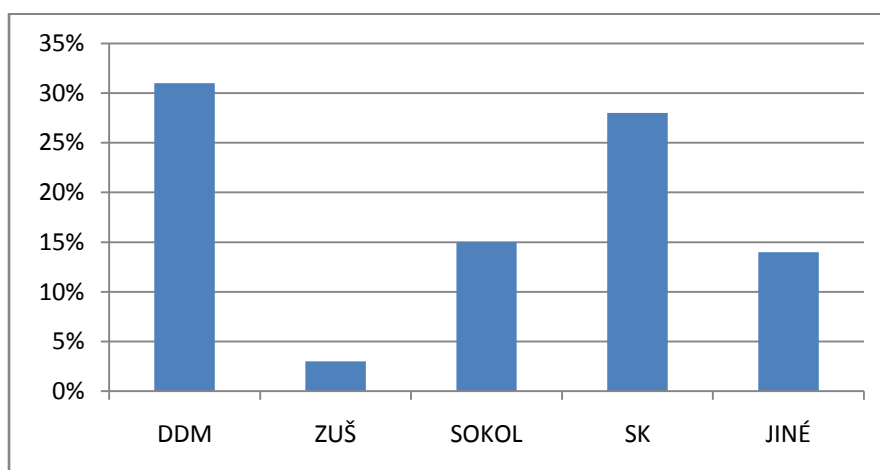
V poměrně vysokém zastoupení jsou navštěvované kroužky a volnočasové aktivity: výtvarné a hudební, ale také sportovní. Představa o kroužku či volnočasové aktivitě v kategorii „jiný“ je uvedeno například jízda na koni, vaření a saunování.

Tento graf č. 5 ukazuje zpracované odpovědi na otázku č. 7: *Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost mimo školu?* a otázku č. 8: *Pokud ano, tak jakou?* **V grafu je znázorněno, že nejvyšší procento je zastoupeno sportovní činností, dále výtvarnou a jinou.** Kroužkem či volnočasovou aktivitou v kategorii „jiný“ je myšleno například náboženství, dále jízda na koni a kutilství (získáno z odpovědí č. 7 a 8).

Graf 5 Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit mimo školu

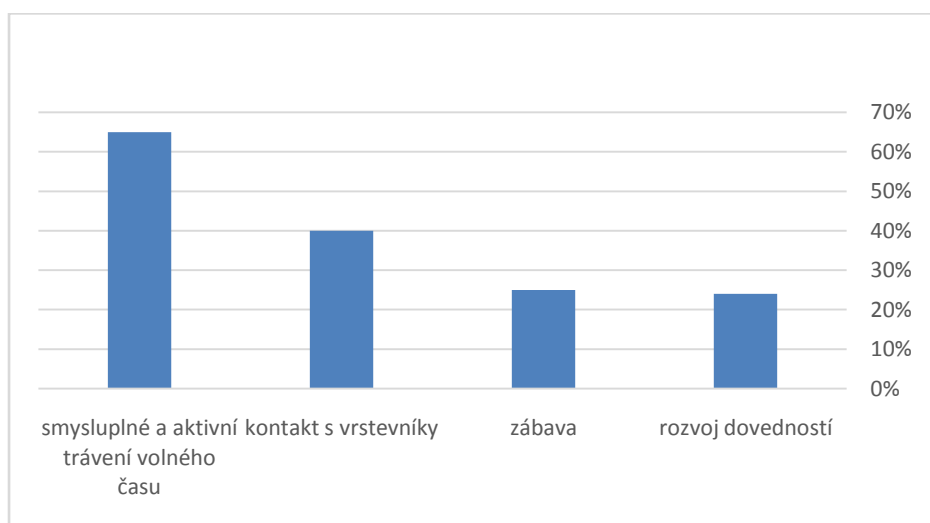
Následující graf ukazuje zpracované odpovědi na otázku č. 9: *Jaký typ volnočasového zařízení Vaše dítě navštěvuje?*

Graf 6 Typy volnočasových zařízení navštěvované dětmi

V uvedeném grafu je vidět, že nejvíce dětí navštěvuje DDM, které mají nejpestřejší nabídku, co se týká nabízené volnočasové činnosti. Jako další obsáhlou skupinou volnočasových zařízení jsou využívány sportovní kluby a Sokol. Použité zkratky: DDM – Dům dětí a mládeže, SK – sportovní kluby, ZUŠ – Základní umělecká škola.

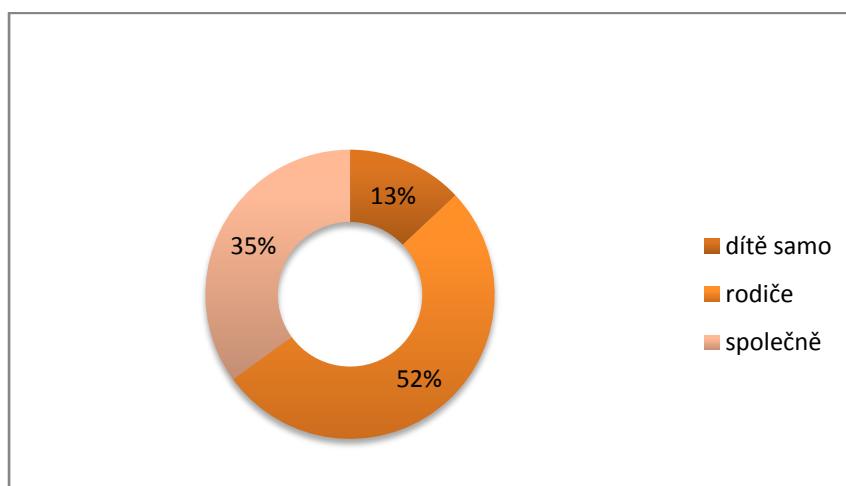
Graf č. 7 porovnává odpovědi na otázku č. 10: *Z jakého důvodu Vaše dítě volnočasovou aktivitu navštěvuje?*

Graf 7 Vybrané důvody volnočasových aktivit dětí z pohledu rodičů

Ve vysokém procentu, a to 65 % je pro rodiče důležité, aby jejich děti svůj volný čas trávily smysluplně a aktivně. Velmi důležité je pro rodiče dětí s postižením i kontakt s vrstevníky – sociální kontakt v 40 %, což je nepostradatelný faktor pro rozvoj dítěte. Některé odpovědi byly kombinací odpovědí.

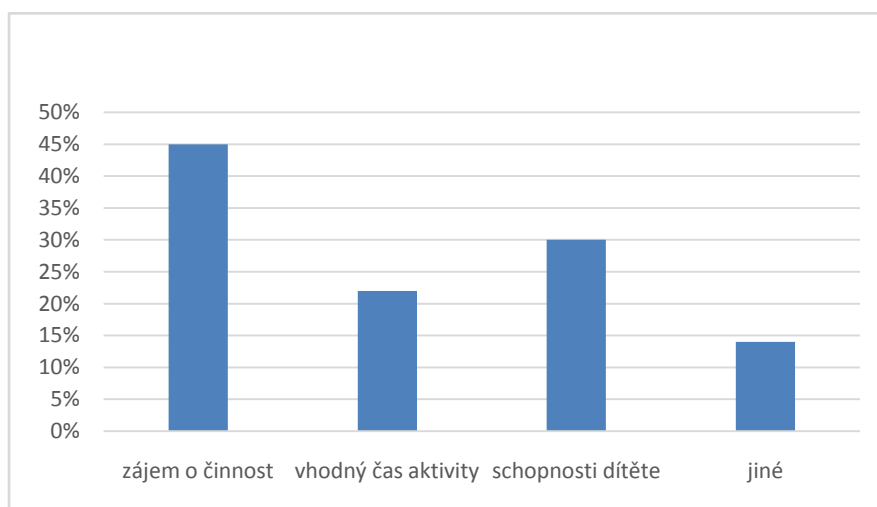
Tento graf č. 8 zpracovává odpovědi na otázku č. 11: *Kdo vybírá z nabízených volnočasových aktivit?*

Graf 8 Zájem o výběr volnočasových aktivit

Z grafu č. 8 je patrné, že v 13 % si volnočasové aktivity vybírají děti, v 52 % rodiče a je velkým plusem, že v 35 % vybírají kroužek či aktivitu společně. Shoda ve zvoleném kroužku, či volnočasové aktivitě znamená pro rodinu společný zájem a téma.

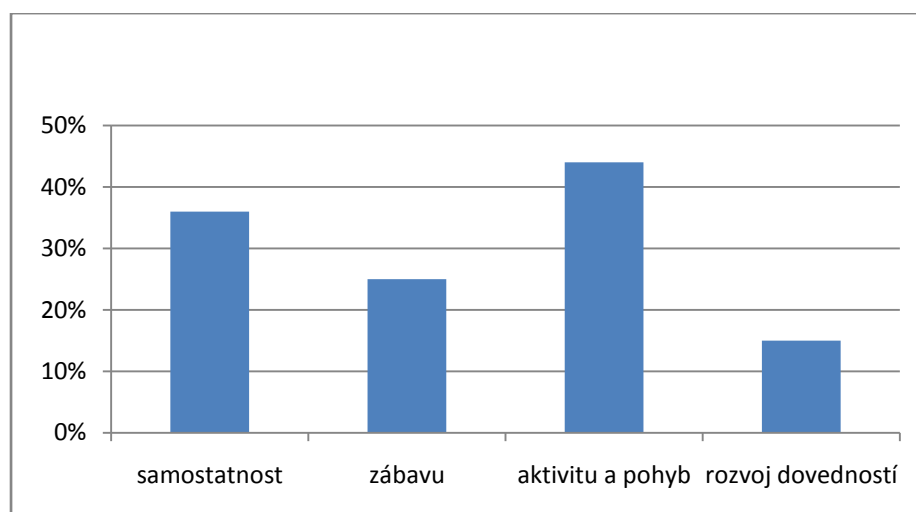
V dalším grafu porovnávám odpovědi na otázku č. 12: *Co je podle Vás důležité na volnočasové aktivitě?*

Graf 9 Priority volnočasových aktivit

V grafu č. 9 je vidět, že je pro rodiče velmi důležité, aby dítě projevilo o danou činnost zájem a chuť se jí věnovat. Podstatné jsou i schopnosti dítěte a to sice pracovat a přizpůsobit se organizaci kroužku a volnočasové aktivitě. Rodiče zajímá i vhodný čas aktivity, kdy jde například o návaznost činnosti po vyučování, nebo naopak možnost rodičů dovézt nebo doprovodit dítě na vybraný kroužek.

V grafu č. 10 jsem zpracovala odpovědi na otázku č. 13: *Co očekáváte od volnočasových aktivit?*

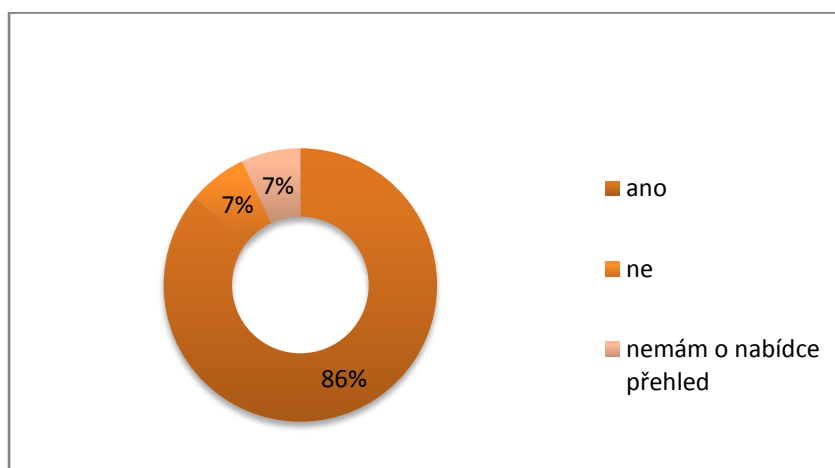
Graf 10 Co rodiče čekají od volnočasových aktivit

Rodiče správně pochopili trávení volného času jako smysluplné a aktivní. Na prvním místě se umístila „aktivita a pohyb“. Rodiče zde očekávají, že děti nebudou sedět s telefony v ruce, u počítače, ale budou se „hýbat“. Pohyb je pro rozvoj dítěte a jeho „fyzičku“ a zdravý životní styl ten nejdůležitější prvek.

Na druhém místě se umístila „samostatnost“, což je pochopitelné, jelikož děti v mladším školním věku si musejí zvykat na nové prostředí, nové kamarády, tím získají nové zkušenosti do života.

Na třetím místě se umístila „zábava“, jelikož volnočasová aktivita by opravdu zábavou být měla. „Rozvoj dovedností“ je další podstatnou vlastností volného času. Někteří rodiče odpověděli v kombinaci více odpovědí.

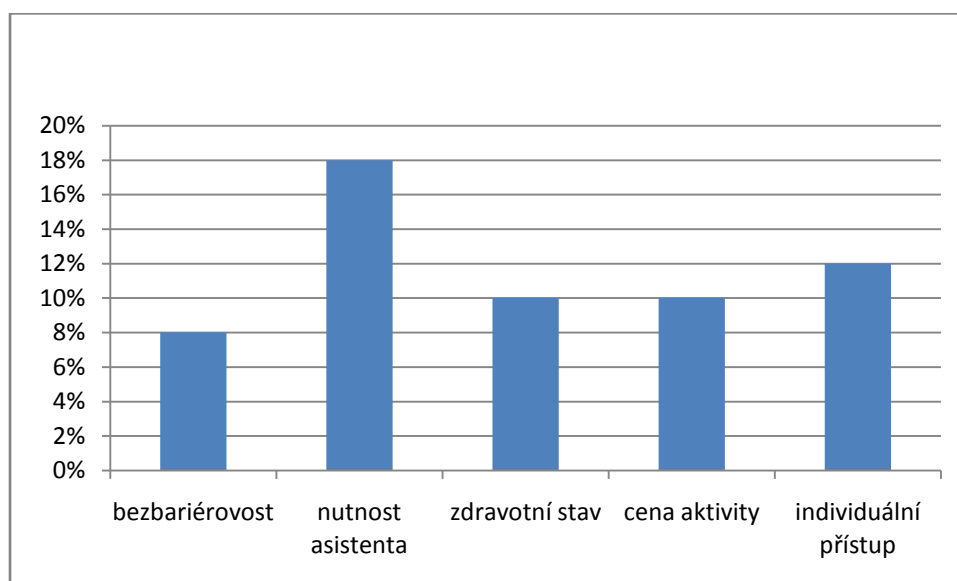
V grafu č. 11 jsem procentuálně porovnala odpovědi na otázku č. 14: *Jste spokojeni s nabízenými volnočasovými aktivitami ve svém okolí?*

Graf 11 Spokojenost rodičů s nabídkou volnočasových aktivit organizacemi

Téměř v 86 % se rodiče shodli, že jsou spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit nabízených jinými organizacemi než základní školou, do které jejich dítě dochází. V případě „ne a *nemám přehled*“ se v 7 % jednalo o odpovědi rodičů dětí nenavštěvujících běžnou základní školu. Z grafu č. 6, kde jsou znázorněny odpovědi rodičů na otázku č. 9: *Jaký typ volnočasového zařízení Vaše dítě navštěvuje?* je patrné, že rodiče dobře znají nabídku Domů dětí a mládeže a sportovních klubů.

V grafu č. 12 jsou porovnány odpovědi na otázku č. 15: *Znáte překážky bránící Vaším dětem v navštěvování volnočasových aktivit?*

Graf 12 Kritéria pro výběr volnočasových aktivit dětmi se zdravotním postižením

Rodiče uvedli, že největší komplikací ve využívání volného času jejich dětmi, je nutnost asistenta, a to v 18 %. Dále je potřeba vůči dětem individuální přístup, zohlednění zdravotního stavu a bezbariérový přístup. Cena aktivity je pro rodiče problémem v 10 %.

6.4.2 Přehled výsledků šetření

Výsledky dotazníkového šetření jsou pro jednotlivé otázky znázorněny v grafech. První dvě otázky byly zaměřeny na pohlaví a věk. Z celkového počtu 65 respondentů bylo 23 dívek a 42 chlapců mladšího školního věku se zdravotním postižením. Průměrným věkem dětí je 9 let. V poměru 40 % je skupina dětí s mentální retardací. Další velmi početná skupina je ADHD s 38 % a třetí větší skupinu tvoří specifické poruchy učení s 25 %.

Výsledky stanovených hypotéz:

Hypotéza č. 1: Volnočasové aktivity mimo školu jsou více využívány žáky mladšího školního věku se zdravotním postižením z běžných základních škol, než stejnými žáky, kteří běžnou základní školu nenavštěvují.

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 4 – *Jaký typ školy Vaše dítě v tomto roce navštěvuje?* – byly získány informace od rodičů 43 dětí navštěvujících běžnou základní

školu a od 22 dětí nenavštěvujících běžnou základní školu. Výčet konkrétních škol a počet respondentů v jednotlivých školách je k nalezení v kapitole 6.4 *Dotazníkové šetření*. Dle následného šetření vyplývá, že žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením z běžných základních škol navštěvují v 55 % volnočasové aktivity mimo školu (viz graf č. 3: *Volba dětí navštěvující běžnou základní školu*). Žáci nenavštěvující běžnou základní školu využívají volnočasové aktivity mimo školu pouze ve 29 % (viz graf č. 2: *Volba dětí nenavštěvujících běžnou základní školu*). Dá se potvrdit, že děti mladšího školního věku se zdravotním postižením z běžné základní školy navštěvují více aktivit mimoškolních, než děti nenavštěvující běžnou základní školu. Hypotéza č. 1 se potvrdila.

Hypotéza č. 2: Žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením mají zájem zejména o přírodovědné kroužky z důvodu přístupnosti(nenáročnosti).

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 5 a 6 – *Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost ve škole, do které dochází? Pokud ano, tak jakou?* – z odpovědí rodičů vyplývá, že ve 22 % děti navštěvují kroužky výtvarné, ve 20 % kroužky hudební a v 18 % kroužky sportovní (viz graf č. 4: *Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit organizovaných školou*).

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 7 a 8 – *Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost mimo školu? Pokud ano, tak jakou?* – z odpovědí rodičů vyplývá, že ve 28 % děti navštěvují volnočasové aktivity zaměřené na sport, ve 22 % aktivity zaměřené na výtvarnou činnost a v 11 % děti navštěvují jiné kroužky než je uvedeno v dotazníku. Přírodovědné kroužky navštěvuje 5 % dětí se zdravotním postižením v mladším školním věku. Představa o kroužku či volnočasové aktivitě v kategorii „jiný“ je uvedeno náboženství, jízda na koni a kutilství (viz graf č. 5: *Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit mimo školu*). Nedá se potvrdit, že děti mladšího školního věku se zdravotním postižením mají zejména zájem o přírodovědné kroužky. Hypotéza č. 2 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 3: Schopnosti či dovednosti dítěte jsou prioritou rodičů žáků mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích při volbě volnočasové aktivity větší než další zmíněné priority.

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 12 – *Co je podle Vás důležité na volnočasové aktivitě?* – rodiče odpověděli, že ve 45 % je pro ně důležité, aby dítě projevilo o danou činnost zájem, ve 30 % jsou pro rodiče podstatné schopnosti dítěte a ve 22 % je prioritou čas aktivity, což je například čas začátku kroužku v návaznosti na vyučování, nebo naopak pokud je kroužek v čase, kdy mohou rodiče děti na kroužek doprovodit (viz graf č. 9: *Priority volnočasových aktivit*). Toto téma priorit doplnily další 2 otázky.

Hypotéza č. 4: Žákům mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích vybírají kroužek rodiče.

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 11 – *Kdo vybírá z nabízených volnočasových aktivit?* – rodiče odpověděli, že ve 13 % dítě samo, v 52 % rodiče sami a v 35 % společně (viz graf č. 8: *Zájem o výběr volnočasových aktivit*). Dá se potvrdit, že žákům mladšího školního věku se zdravotním postižením vybírají kroužek rodiče. Hypotéza č. 4 se potvrdila.

Hypotéza č. 5: Rodiče žáků mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích jsou spokojeni s nabízenými mimoškolními volnočasovými aktivitami.

Ve výzkumném šetření v otázce číslo 14 – *Jste spokojeni s nabízenými volnočasovými aktivitami?* – odpověděli rodiče, že z 86 % ano, že jsou spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit. 7 % rodičů udalo, že nejsou spokojeni a 7 % že nemají přehled. V obou těchto případech se jednalo o odpovědi rodičů žáků nenavštěvujících běžnou základní školu (viz graf č. 11: *Spokojenost rodičů s nabídkou volnočasových aktivit organizacemi*). Dá se potvrdit, že rodiče žáků mladšího školního věku jsou spokojeni s nabízenými mimoškolními aktivitami. Hypotéza č. 5 se potvrdila.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, zda mají žáci mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích zájem o kroužky a volnočasové aktivity. Nejprve jsem se snažila získat informace z odborné literatury, poté vytvořit dotazník pro praktickou část.

V teoretické části jsem převážně čerpala z odborné literatury zaměřené na pedagogiku volného času, mimoškolní výchovu dětí mladšího školního věku, speciální pedagogiku, která byla vydaná po roce 2000. Co se týče poznatků o inkluzi, vycházela jsem ze školského zákona. Teoretické poznatky, že vztah k volnému času si člověk utváří v období dětství a to v rodině, ve které dítě vyrůstá, a že kvalitní využití volného času má vliv na prevenci sociálně patologických jevů, byly základními myšlenkami pro vytvoření dotazníku pro praktickou část.

V praktické části jsem pracovala s webovými stránkami vybraných škol a školských zařízení. Tato vybraná zařízení jsem navštívila osobně a uplatnila zde dotazníkové šetření. Tato část výzkumu pro mě byla obtížná z důvodu časové prodlevy při návratnosti dotazníků. Přesto však bylo osobní setkání s rodiči a dětmi velikým osobním přínosem.

Analýza webových stránek předem vybraných škol a školských zařízení ukázala, že vybrané školy nabízí většinou v rámci družiny různou nabídku volnočasových aktivit. Domy dětí jsou svou nabídkou bezkonkurenční ve všech oblastech: v oblasti estetiky, sportu, tance, přírodovědy, techniky, pohybu, jazyků. Ze zjištěných informací vznikl ucelený přehled o nabízených volnočasových aktivitách. Dotazníkovým šetřením byly zjištěny preference výběru volnočasových aktivit, aspekty přínosů a překážky ve využívání volnočasových aktivit zdravotně postiženými. Výsledky šetření jsou zpracovány do grafů.

Výzkumné šetření potvrdilo, že prioritou kvalitně využitého volného času je vliv na prevenci sociálně patologických jevů. Vztah k volnému času si člověk utváří v období dětství a to v rodině, ve které dítě vyrůstá.

V současné době jsou děti se zdravotním postižením či omezením v rámci inkluze brány jako „běžní“ žáci na základní škole. Tato skutečnost je velkým přínosem pro jejich vývoj a rozvoj. Rodiče dětí se zdravotním postižením musejí volnočasové aktivity vybírat velmi pečlivě s přihlédnutím ke zdravotnímu postižení, schopnostem a dovednostem dětí. Kvalitně využitý volný čas má veliký význam na psychiku dětí, na jejich rozvoj a pozitivní přístup k životu a zdravý životní styl. Žáci mladšího školního věku i se zdravotním postižením mají po zvážení individuálních potřeb možnost využívat volnočasové aktivity v Pardubicích.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

LECHTA, Viktor (ed.). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7.

MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-7184-867-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-92-7.

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Dana ZÁMEČNÍKOVÁ. *Somatopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-137-9.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, ISBN 978-80-7315-198-0.

RENOTIÉROVÁ, Marie. *Somatopedické minimum*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0532-6.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

SPOUSTA, Vladimír. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-008-2.

VALENTA, Milan. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0602-6.

VESELÁ, J. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-187-5.

VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. *MŠMT* [online]. Praha: MŠMT, 2006 [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vzdelavani-deti-zaku-a-studentu-se-specialnimi-vzdelavacimi>

Školský zákon. *MŠMT* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/skolsky_zakon.pdf

Katalog pro volný čas dětí a mládeže. *Pardubice.eu* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.pardubice.eu/o-pardubicich/katalog-pro-volny-cas-deti-a-mladeze/>

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. *MPVS* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11846/Umluva_OSN_o_pravech_osobe_se_zdravotnim_postizenim.pdf

Nabídka zájmových kroužků. *ZŠ Polabiny 1* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.zspolabiny1.cz/nabidka-zajmovych-krouzku>

Kroužky 2016/2017. *ZŠ Prodloužená Pardubice* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.zsprodlouzenapce.cz/pro-zaky-a-rodice/dulezite-terminy-a-informace/zajmove-krouzky>

Nabídka zájmových kroužků na školní rok 2016-17. *ZŠ Polabiny 3* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: http://www.zspol3.cz/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=9:aktualni-skolni-rok&Itemid=150

Kroužky školní družiny. *ZŠ Závodu míru* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.zszavodumiru.cz/index.php/skolni-druzina/krouzky>

Výroční zpráva pro školní rok 2015/2016. *Svitání* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.svitani.cz/data/files/VZ%202015-2016.pdf>

Kroužky pro školní rok 2016/2017. *DDM ALFA Pardubice* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.ddmalfa.cz/alfa/krouzky/krouzky>

Kroužky pro školní rok 2016/2017. *DDM ALFA Pardubice* [online]. [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <http://www.ddmalfa.cz/delta/krouzky/krouzky>

SEZNAM ZKRATEK

ADHD – Deficit pozornosti s hyperaktivitou

DDM ALFA – Dům dětí a mládeže ALFA

DDM DELTA – Dům dětí a mládeže DELTA

SK – Sportovní klub

ZŠ – Základní škola

ZUŠ – Základní umělecká škola

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled kroužků ZŠ Polabiny 1 pro školní rok 2016/2017 organizovaných družinou	38
Tabulka 2 Přehled kroužků ZŠ Polabiny 1 pro školní rok 2016/2017 organizovaných externími organizacemi.....	39
Tabulka 3 Seznam kroužků ZŠ Polabiny 2 pro školní rok 2016/2017	39
Tabulka 4 Seznam kroužků ZŠ Polabiny 3 pro školní rok 2016/2017	40
Tabulka 5 Seznam kroužků ZŠ nábřeží Závodu míru 1951 pro školní rok 2016/2017 ..	40
Tabulka 6 Seznam kroužků Základní školy a Praktické školy SVÍTÁNÍ pro školní rok 2016/2017	41
Tabulka 7 Seznam kroužků estetických a keramických DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	41
Tabulka 8 Seznam klubů DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	41
Tabulka 9 Seznam kroužků počítačových DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	42
Tabulka 10 Seznam kroužků technických DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	42
Tabulka 11 Seznam kroužků hudebních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017.....	42
Tabulka 12 Seznam kroužků sportovních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	42
Tabulka 13 Seznam kroužků jazykových a přírodovědných DDM ALFA pro školní rok 2016/2017	43
Tabulka 14 Seznam kroužků tanečních DDM ALFA pro školní rok 2016/2017.....	43
Tabulka 15 Seznam kroužků hudebních a jazykových DDM DELTA pro školní rok 2016/2017	43
Tabulka 16 Seznam kroužků sportovních DDM DELTA pro školní rok 2016/2017.....	44
Tabulka 17 Seznam kroužků počítačových DDM DELTA pro školní rok 2016/2017 ..	44
Tabulka 18 Seznam kroužků přírodovědných DDM DELTA pro školní rok 2016/2017	44
Tabulka 19 Seznam kroužků technických DDM DELTA pro školní rok 2016/2017	44
Tabulka 20 Seznam kroužků dramatických a estetických DDM DELTA pro školní rok 2016/2017	44

Seznam grafů

Graf 1 Zjištěné zdravotní postižení u dětí v %	46
Graf 2 Volba dětí nenavštěvujících běžnou základní školu.....	47
Graf 3 Volba dětí navštěvujících běžnou základní školu	48
Graf 4 Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit organizovaných školou.....	48
Graf 5 Přehled navštěvovaných volnočasových aktivit mimo školu	49
Graf 6 Typy volnočasových zařízení navštěvované dětmi	49
Graf 7 Vybrané důvody volnočasových aktivit dětí z pohledu rodičů	50
Graf 8 Zájem o výběr volnočasových aktivit.....	50
Graf 9 Priority volnočasových aktivit.....	51
Graf 10 Co rodiče čekají od volnočasových aktivit.....	51
Graf 11 Spokojenost rodičů s nabídkou volnočasových aktivit organizacemi	52
Graf 12 Kritéria pro výběr volnočasových aktivit dětmi se zdravotním postižením.....	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
-----------------------------------	----------

Příloha A – Dotazník

Vážení rodiče,

dovoluji si Vás oslovit a poprosit o vyplnění krátkého dotazníku, který jsem vypracovala za účelem zpracování mé závěrečné práce studia na VŠ.

Získané informace prostřednictvím tohoto dotazníku jsou anonymní a poslouží pro výzkum nabídky volnočasových aktivit pro děti se zdravotním postižením v Pardubicích.

Předem Vám za spolupráci děkuji.

Pavla Pleskotová.

1. Pohlaví Vašeho dítěte

- a) chlapec
- b) dívka

2. Věk Vašeho dítěte.....

3. Jaké zdravotní omezení (postižení) má Vaše dítě? Uved'te prosím:

.....
.....

4. Jaký typ školy Vaše dítě v tomto školním roce navštěvuje?

- a) základní školu.....
- b) základní školu praktickou.....
- c) základní školu speciální.....

5. Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost ve škole, do které dochází?

- a) ANO
- b) NE

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ANO, prosím doplňte:

6. Z níže nabízených možností zaškrtněte volnočasovou aktivitu, které se Vaše dítě ve škole účastní a uveďte konkrétní aktivitu (např. hudební kroužek – hra na flétnu):

- a) hudební kroužek.....
- b) jazykový kroužek.....
- c) sportovní kroužek.....

- d) výtvarný kroužek.....
- e) přírodovědný kroužek.....
- f) technický kroužek.....
- g) jiný kroužek (prosím vypište) jaký.....

7) Navštěvuje Vaše dítě zájmovou činnost mimo školu?

- a) ANO
- b) NE

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ANO, odpovězte prosím na otázky č. 8 a 9.

8. Z níže nabízených možností zaškrtněte volnočasovou aktivitu, které se Vaše dítě účastní mimo školu, a uveďte konkrétní aktivitu (např. hudební kroužek – hra na flétnu):

- a) hudební kroužek.....
- b) jazykový kroužek.....
- c) sportovní kroužek.....
- d) výtvarný kroužek.....
- e) přírodovědný kroužek.....
- f) technický kroužek.....
- g) jiný kroužek (prosím vypište).....

9. Jaký typ volnočasového zařízení Vaše dítě navštěvuje?

- a) Dům dětí a mládeže (DDM)
- b) jiné (např. Sokol, Skaut, Hasiči, ZUŠ)

Prosím vypište.....

10. Zaškrtněte důvod: Proč Vaše dítě navštěvuje volnočasovou aktivitu?

- a) smysluplné a aktivní trávení volného času
- b) kontakt s vrstevníky
- c) zábava
- d) rozvoj dovedností

11. Kdo vybírá z nabízených volnočasových aktivit?

- a) dítě samo
- b) rodiče
- c) společně – rodič a dítě

12. Co je podle Vás důležité na volnočasové aktivitě?

- a) zájem o činnost
- b) vhodný čas aktivity
- c) schopnosti dítěte
- d) jiné - co?.....

13. Co očekáváte od volnočasových aktivit?

- a) samostatnost dítěte
- b) zábavu
- c) aktivitu a pohyb
- d) rozvoj dovedností

14. Jste spokojeni s nabízenými volnočasovými aktivitami ve svém okolí?

- a) ano
- b) ne
- c) nemám přehled

15. Znáte překážky bránící Vaším dětem v navštěvování volnočasových aktivit?

- a) ANO – prosím uveďte (např. bezbariérovost, cena aktivity, potřeba asistenta) apod.

.....
.....

- b) NE

V případě zájmu o výsledky mého průzkumu uvádím kontakt:

Telefon: 606 752 895

Email: pavla.pleskotova@ddmalfa.cz

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Pleskotová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Volnočasové aktivity žáků mladšího školního věku se zdravotním postižením v Pardubicích

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 49

Celkový počet stran příloh: 3

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 11

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Petelíková